

TOPLUM İŞİ:

SİSTEMLİ REPRESSİYA ŞƏRAİTİNDƏ ƏDALƏTSİZLİK

Ədalət mühakiməsinin kobud surətdə pozulması nümunəsinin təhlili

Hazırlayan :

DTİ məzun şəbəkəsi



BİZ KİMİK?

Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu (IDI) demokratik dəyərlərin, insan hüquqlarının, azad və ədalətli seçkilərin təşviqinə yönəlmiş ictimai təşəbbüsləri özündə birləşdirən qeyri-hökumət təşkilatıdır. 2013-cü ildə Azərbaycanda yaradılmış təşkilat hazırda fəaliyyətini Çexiyanın Praqa şəhərindən davam etdirir.

Azərbaycan hakimiyyəti təşkilatın rəsmi qeydiyyatından imtina edib. Bundan əlavə, 2024-cü il 6 mart tarixində təşkilatın direktoru və üç əməkdaşı həbs olunub və uzunmüddətli həbs cəzalarına məhkum ediliblər.

Bütün təzyiqlərə baxmayaraq, Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu Azərbaycanda demokratik institutların inkişafı, vətəndaş cəmiyyətinin gücləndirilməsi və insan hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir.

Ətraflı məlumat üçün www.idi-aze.org saytına daxil ola bilərsiniz.

© 2026 Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu. Bütün hüquqlar qorunur.



Hazırlayan:

DTİ məzun şəbəkəsi

Ekspert:

Səməd Rəhimli

Dərc tarixi:

Oktyabr 2026

MÜNDƏRİCAT

Giriş

I. Təşkilatlar haqqında ümumi məlumat

Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu (IDI)
Toplum TV
Üçüncü Respublika Platforması

II. Təqsirləndirilən şəxslər haqqında məlumat

III. Birgə cinayət işinin faktiki halları

Məhkəməyədək istintaq mərhələsi
Məhkəmə araşdırması mərhələsi

IV. Birgə cinayət işinin hüquqi aspektləri

Pozuntuların maddi-hüquqi aspektləri
Pozuntuların prosessual aspektləri

İlkin nəticələr

TOPLUM İŞİ:

SİYASİ MƏHBUSLAR

2024-cü il martın 6-da Toplum TV-nin, Üçüncü Respublika Platformasının (ResPlatforma) və Demokratik Təşəbbüslər Institutunun (IDI) ofislərinə polis basqını zamanı ümumilikdə 9 nəfər həbs olunub.

2026-cı il iyulun 27-də "Toplum işi" ilə əlaqədar həbs olunan şəxslər 12 ildən 15 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum ediliblər.



ResPlatformanın Spikeri

Akif Qurbanov

15 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib, 2 il 6 ay dövlət vəzifələrində çalışmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum olunub.



ResPlatformanın Qurucu heyət üzvü

Ruslan İzzətli

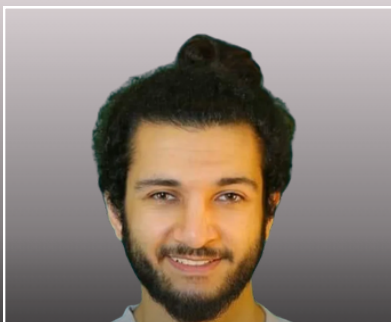
15 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib, 2 il 6 ay dövlət vəzifələrində çalışmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum olunub.



Toplum TV-nin təsisçisi

Ələsgər Məmmədli

14 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib, 2 il 6 ay dövlət vəzifələrində çalışmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum olunub.



DTİ-nin koordinatoru

Əli Zeynal

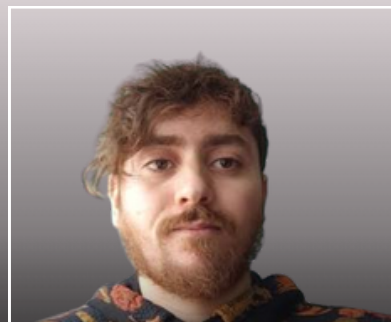
14 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib, 2 il 6 ay dövlət vəzifələrində çalışmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum olunub.



DTİ-nin koordinatoru

İlkin Əmrahov

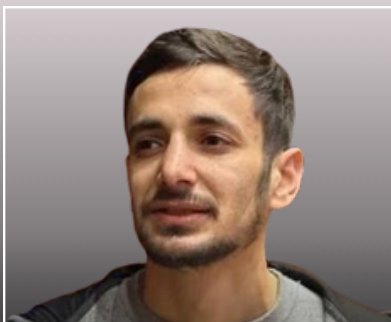
13 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib, 2 il 6 ay dövlət vəzifələrində çalışmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum olunub.



DTİ-nin koordinatoru

Ramil Babayev

13 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib, 2 il 6 ay dövlət vəzifələrində çalışmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum olunub.



Toplum TV-nin jurnalisti

Fərid İsmayılov

12 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib, 2 il 6 ay dövlət vəzifələrində çalışmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum olunub.



Toplum TV-nin SMM

Elmir Abbasov

12 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib, 2 il 6 ay dövlət vəzifələrində çalışmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum olunub.



Toplum TV-nin jurnalisti

Müşfiq Cəbbar

13 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib, 2 il 6 ay dövlət vəzifələrində çalışmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum olunub.

GİRİŞ

Bu hesabat Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu, Toplum TV onlayn media qurumu və III Respublika Platforması siyasi hərəkəti ilə əlaqəli vətəndaş cəmiyyəti fəalları, media nümayəndələrinə, insan hüquqları müdafiəçilərinə və siyasətçilərə qarşı aparılan cinayət işi üzrə ümumi hüquqi qiymətləndirmə və məhkəmə monitorinqi analizi təqdim edir.

Qeyd edildiyi kimi, bu cinayət işi bu üç təşkilatı əhatə edir. Azərbaycan ictimaiyyətində həmin cinayət işinə adətən “Toplum işi” deyilir. Aşağıda izah olunduğu kimi, “Toplum işi” 6 mart 2024-cü ildə adıçəkilən təşkilatlara qarşı keçirilən polis reydləri ilə başlamışdır. Bu iş Azərbaycan hökumətinin 2022-ci ilin dekabrından etibarən həyata keçirdiyi, tənqidi sivil məkanı (*critical civic space* – tənqidi vətəndaş cəmiyyətinin fəaliyyət məkanı) hədəf alan davamlı siyasi repressiyanın tərkib hissəsidir. Bu hesabatda “tənqidi sivil məkan” dedikdə müstəqil (hər hansı siyasi qüvvəyə bağlı olmayan) vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları, tənqidi media orqanları və müxalif siyasi qüvvələr nəzərdə tutulur.

Hesabat “Toplum işi”ni iki istiqamətdən qiymətləndirir:

- 1. Maddi hüquqi qiymətləndirmə.** Bu qiymətləndirmə Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası (AİHK) və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin (AİHM) müvafiq məhkəmə təcrübəsi (case law) başda olmaqla beynəlxalq insan hüquqları hüququ əsasında adıçəkilən şəxslərə qarşı cinayət təqibinin aparılması üçün əğlabatan və yetərli hüquqi əsasların olub-olmadığını araşdırır. Belə əsaslar mövcud olmadıqda, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının (AŞPA) 1900 (2012) sayılı “Siyasi məhbus anlayışı” adlı Qətnaməsinin 3-cü bəndində müəyyən edilmiş meyarlar nəzərə alınmaqla, bu iş üzrə təqib olunan şəxslərin siyasi məhbus olub-olmadığı da qiymətləndirilir.
- 2. Prosessual hüquqi qiymətləndirmə.** Bu qiymətləndirmə AİHK-nın 6-cı maddəsində təsbit olunmuş ədalət mühakiməsi standartları və AİHM-in müvafiq məhkəmə təcrübəsi, eləcə də Sivil və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın (SSHBP) 14-cü maddəsi və ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun (ATƏT/DTİHB) ədalətli mühakiməsi monitorinqinə dair təlimatları əsasında ədalətli mühakiməsi hüququna riayət olunub-olunmadığını, o cümlədən ədalət mühakiməsinin pozuntusu hallarının baş verib-vermədiyini qiymətləndirir.

Hesabatın metodologiyası müxtəlif tədqiqat üsullarına əsaslanır. Bunlara media monitorinqi, ATƏT/DTİHB, Beynəlxalq Hüquqşünaslar Komissiyası (BHK) və BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığı (OHCHR) tərəfindən müəyyən edilmiş beynəlxalq ədalət mühakiməsi standartları əsasında məhkəmə iclaslarının monitorinqi, AİHK və AİHM-in məhkəmə təcrübəsi, SSHBP və BMT İnsan Hüquqları Komitəsinin (İHK) yurispendensiyası əsasında beynəlxalq və milli hüququn qiymətləndirilməsi daxildir.

Mövcud vəziyyətin hərtərəfli anlaşılması üçün bu üsullardan məcmu halda istifadə olunur.

Bu hesabat IDI tərəfindən 2025-ci ilin martında dərc edilmiş "IDI, Toplum TV və Üçüncü Respublika Platformasına qarşı birgə cinayət işi və saxlanılan şəxslərin siyasi məhbus statusu haqqında araşdırma hesabatı"nın davamıdır¹. Hazırkı hesabat əvvəlki hesabatın davamı olaraq hazırlanmış və "Toplum işi"nin məhkəmə araşdırması mərhələsini əhatə etmək məqsədi daşıyır.

Hesabat aşağıdakı nəticələrə gəlir:

- IDI, Toplum TV və ResPlatform əməkdaşlarına qarşı cinayət təqibinin keçirilməsi üçün ağlabatan və kafi hüquqi əsaslar mövcud deyil.
- Hüquqi baxımdan əsaslı ittihamların və cinayət təqibinin əsaslarının olmaması, habelə hökumətin tənqidçilərə qarşı siyasi təqib həyata keçirdiyi siyasi mühit nəzərə alınmaqla, IDI, Toplum TV və ResPlatform əməkdaşları beynəlxalq hüquqi meyarlar baxımından siyasi məhbus hesab edilməlidirlər.
- Milli məhkəmə qismində birinci instansiya məhkəməsi (Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi) ədalətli mühakiməsi standartlarını pozmuşdur. Bu standartlara əməl edilməməsi nəticəsində ədalət mühakiməsi tamamilə inkar edilmişdir.

I. TƏŞKİLATLAR HAQQINDA QISA ARAYIŞ²

1. Cinayət işi başlanana qədər Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu, ToplumTV onlayn media qurumu və III Respublika Platforması fərqli kimlik və məqsədlərə malik, dövlət qeydiyyatına alınmamış ayrı-ayrı qurumlar kimi fəaliyyət göstərmişlər. Fərqlərinə baxmayaraq, onların üzvləri arasında geniş əməkdaşlıq mövcud olmuşdur. Nəticədə hakimiyyət orqanları bu qurumları vahid təşkilat kimi qəbul etmiş və onlara qarşı vahid cinayət işi başlatmışdır.

Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu (IDI)

2. Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu (IDI) (təşkilatın adının ingilis dilindəki qısaltmasıdır və "IDI" kimi tələffüz olunur) 5 noyabr 2013-cü ildə Azərbaycanda demokratik dəyərlərin, insan hüquqlarının, azad və ədalətli seçkilərin təşviqi məqsədilə bir qrup ictimai fəal tərəfindən yaradılmışdır³. Təsis edildiyi tarixdən etibarən təşkilata Akif

¹ <https://idi-aze.org/files/pdf/2025-03-09/vSDltjTpDwdllSevCHRIbNbdPxweDUVc5aDKaQeGZ.pdf>

² 2025-ci ilin mart hesabatına istinad edilmişdir.

³ Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu. "Biz kimik?": <https://idi-aze.org/en/page/who-we-are>. ("Təşkilat 7 nəfərlik idarə heyəti tərəfindən idarə olunur. Bu yaxınlarda yaradılmasına baxmayaraq, rəhbərlər və üzvlər geniş təcrübəyə

Qurbanov rəhbərlik edir. Təşkilatın əsas fəaliyyət istiqamətlərinə demokratik təsisatların və vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı, vətəndaş iştirakçılığının təşviqi, idarəetmədə şəffaflığın və hüququn aliliyinin təmin olunması, liberal islahatların dəstəklənməsi, insan hüquq və azadlıqlarının, o cümlədən ifadə azadlığının qorunması, seçki proseslərinin monitorinqi, qadınların və gənclərin ictimai-siyasi iştirakının artırılması, habelə münaqişələrin dinc yolla həlli daxildir⁴.

3. Təşkilatın dövlət qeydiyyatına alınması üçün dəfələrlə edilmiş müraciətlər Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən təmin edilməmiş, nazirliyin imtinası yerli məhkəmələr tərəfindən qüvvədə saxlanılmışdır⁵. IDI 6 aprel 2016-cı ildə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə (AİHM) müraciət etmiş, Məhkəmə 20 may 2021-ci il tarixli Abdullayev və başqaları Azərbaycana qarşı işi üzrə qərarında (ərizələr № 69466/14 və digər 12 ərizə) təşkilatın qeydiyyata alınmamasının birləşmək azadlığının pozuntusunu təşkil etdiyini müəyyən etmişdir⁶.

IDI yeddi nəfərlik idarə Heyəti tərəfindən idarə olunmuş, peşəkar əməkdaşları, təlimçiləri və Bakıdan, eləcə də Azərbaycanın regionlarından olan iştirakçıları vasitəsilə fəaliyyət göstərmişdir. Hazırda təşkilat fəaliyyətini mühacirətdə davam etdirir.

Demokratik Təşəbbüslər Institutu (təşkilatın adının ingilis dilində qısaltması olan IDI abreviaturasından istifadə edilir və IDİ kimi tələffüz edilir) Akif Qurbanov və Vasif Piriye tərəfindən 5 noyabr 2013-cü ildə təsis edilmişdir. Zaman keçdikcə IDI-nin üzvlərinin, əməkdaşlarının və proqram iştirakçılarının sayı artmışdır. IDI demokratik cəmiyyətin qurulması üçün zəruri institutların inkişafına yönəlmiş qeyri-hökumət təşkilatıdır. Onun məqsədlərinə vətəndaş cəmiyyətinin və seçki institutlarının təkmilləşdirilməsi, yerli özünüidarəetmənin inkişafı, sosial-iqtisadi və humanitar tərəqqiyə töhfə verilməsi, insan hüquqlarının və ifadə azadlığının müdafiəsi, şəffaflığın

malikdirlər. IDI 17 nəfərdən ibarət yaxşı hazırlanmış və peşəkar heyətə malikdir. Şəbəkəmiz Bakıdan və regionlardan yüzlərlə iştirakçını əhatə edir.”)

⁴ IDI yarandığı gündən 2015 və 2020-ci il parlament seçkilərinin monitorinqini həyata keçirmiş, aztəminatlı əhaliyə pulsuz hüquqi yardım göstərmiş, ictimai əhəmiyyətli mövzularda davamlı monitorinq və tədqiqatlar aparmış, 20-yə yaxın tədqiqat sənədi hazırlamışdır. Bundan əlavə, IDI fəaliyyəti dövründə “Demokratiya Məktəbi” təşəbbüsü çərçivəsində gənclərin bilik və bacarıqlarının artırılması üçün aşağıdakı nəzəri və praktiki təlim proqramlarını həyata keçirmişdir: Gənc Jurnalistlər (9 dəfə); Gənc İnsan Hüquqları Müdafiəçiləri (5 dəfə); Gənc Siyasi Liderlər (5 dəfə); Gənc İqtisadçılar (2 dəfə); Gənc Layihə Menecerləri (2 dəfə); Gənc İnsan Hüquqları Hüquqşünasları (1 dəfə); Gənc Sosial Tədqiqatçılar (1 dəfə). Bundan başqa, IDI 2016-cı ildə müstəqil Toplum TV-ni, 2019-cu ildə isə Fakt Yoxla (Fact Check) platformasını təsis etmişdir. 26 sentyabr 2023-cü ildə IDI-nin təşəbbüsü ilə siyasi hüquqlar sahəsində hüquqi yardım və digər əlaqəli işlər həyata keçirən Müdafiəçi Hüquq Mərkəzi (qısaca “Müdafiəçi”) fəaliyyətə başlamışdır. Ətraflı məlumat üçün bax: <https://idi-aze.org/en> (“Nə edirik?”).

⁵ Müvafiq qanun qeyri-hökumət təşkilatlarının qeydiyyatsız fəaliyyətini qadağan etmir. Bununla belə, təşkilatın hüquq qabiliyyəti ilə bağlı bank əməliyyatlarının aparılması kimi bəzi məhdudiyyətlər qoyur. Ətraflı bax: Avropa Şurasının QHT Hüququ üzrə Ekspert Şurası, “Azərbaycanda QHT qanunvericiliyinə dair ölkə tədqiqatı”: <https://www.coe.int/en/web/ingo/t-council-on-ngo-law-country-study-on-ngo-legislation-in-azerbaijan>.

⁶ AİHM, Abdullayev və digərləri Azərbaycana qarşı (ərizələr № 69466/14 və digər 12 ərizə): <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-210018>

bərpası, qərarların qəbulunda və problemlərin həllində gənclərin və qadınların iştirakının artırılması, münaqişələrin dinc yolla həlli vasitəsilə sülhün qorunması və cəmiyyətin demokratik dünyaya integrasiyası daxildir. IDI seçkilərin monitorinqi, gənclər üçün təlim proqramları, insan hüquqlarının müdafiəsi, tədqiqatlar və ictimai müzakirələr sahələrində ixtisaslaşmışdır.

IDI dövlət qeydiyyatına alınmaq üçün Ədliyyə Nazirliyinə müraciət etmiş, lakin Nazirlik qeydiyyatdan imtina etmişdir. Nəticədə təşkilat dövlət qeydiyyatı olmadan fəaliyyət göstərmişdir. Təsisçilər qeydiyyatdan imtinanın Konvensiyanın 11-ci maddəsini pozduğunu iddia edərək Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət etmişlər. Məhkəmə həmin müraciət üzrə Konvensiyanın 11-ci maddəsinin pozulduğunu müəyyən etmişdir.

Toplum TV

4. Toplum TV 2016-cı ilin oktyabr ayından fəaliyyət göstərən müstəqil onlayn media qurumudur. Platformanın əsas məqsədi insan hüquq və azadlıqlarını, xüsusilə ifadə azadlığını təşviq etmək və cəmiyyəti obyektiv informasiya ilə təmin etməkdir. Toplum TV, həmçinin Demokratik Təşəbbüslər İnstitutunun (IDI) "Demokratiya Məktəbi" proqramı çərçivəsində jurnalistika təlimlərində iştirak edən gənclərin peşəkar inkişafına dəstək göstərən platforma rolunu oynamışdır. Təşkilatın baş redaktoru Xədicə İsmayıl, hüquqi təsisçisi isə Ələsgər Məmmədli⁷.

Toplum TV-nin fəaliyyət prinsiplərinə dürüstlük, obyektivlik, sosial məsuliyyət, peşəkarlıq, informasiya mənbələrinə və müəllif hüquqlarına hörmət, cavab hüququnun təmin edilməsi, şəxsi həyatın toxunulmazlığı və ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi daxildir.

Toplum TV hazırda fəaliyyətini mühacirətdə davam etdirir.

Toplum TV 2016-cı ilin oktyabrında yaradılmış müstəqil onlayn media orqanıdır. Hazırkı baş redaktor anti-korrupsiya ilə bağlı araşdırmaları ilə tanınan jurnalist Xədicə İsmayıldır. Görkəmli media hüququ mütəxəssisi Ələsgər Məmmədli isə onun hüquqi təsisçisi və nümayəndəsi kimi çıxış edir.

5. Toplum TV Demokratik Təşəbbüslər İnstitutunun Demokratiya Məktəbində həyata keçirilən jurnalistika təcrübəsi nəticəsində yaranmışdır. İlk mərhələdə platforma əsasən gənc jurnalistlərin hazırlanması üçün istifadə olunurdu. Başqa sözlə, jurnalist olmaq istəyən şəxslərə peşəkar inkişaf imkanları yaradan media vasitəsi idi. Sonradan Toplum TV müstəqil media orqanına çevrilmiş və Azərbaycanda aparıcı tənqidi internet media vasitələrindən biri kimi tanınmağa başlamışdır.

Bundan əlavə, Toplum TV obyektiv xəbərlərin təqdim edilməsinə, insan hüquqlarının, söz və ifadə azadlığının müdafiəsinə sadıqlığı ilə səciyyələnir.

⁷ Toplum TV. "Biz kimik?": <https://web.archive.org/web/20240307124132/https://toplum.tv/sehife/biz-kimik>.

6. Toplum TV 2020-ci ildən etibarən fəaliyyət istiqamətini yeniləyərək tənqidi məzmunlu materialların işıqlandırılmasına daha çox diqqət yetirmiş, son dövrdə isə sosial şəbəkələrdə onlayn media fəaliyyətini genişləndirmişdir. Yaxın vaxtlara qədər kanal sabit, müntəzəm və gündəlik studiya fəaliyyəti göstərirdi ki, bu da onu Azərbaycanda fəaliyyət göstərən digər tənqidi media orqanlarından fərqləndirirdi⁸.

Toplum TV və IDI Bakı şəhəri, Y. V. Çəmənzəminli küçəsi 97B ünvanında yerləşən eyni ofisdə fəaliyyət göstərirdilər.

Üçüncü Respublika Platforması

7. III Respublika Platforması (ResPlatforma) 7 dekabr 2023-cü ildə, Azərbaycan parlamentinin yaradılmasının 105-ci ildönümündə bir qrup ictimai-siyasi fəal tərəfindən təsis edilmiş siyasi təşəbbüsdür. Platformanın Qurucu Heyətinin üzvləri arasında Akif Qurbanov, Araz Əliyev, Elman Fəttah, Rövşən Ağayev, Ruslan İzzətli, Səməd Rəhimli və Yadigar Sadıqlı yer almışdır. Təsis edildiyi zaman Akif Qurbanov Qurucu Heyətin bir il müddətinə spikeri seçilmiş, sonrakı illərdə isə onun mandatı eyni qaydada uzadılmışdır.

Platforma insan ləyaqətini təməl prinsip, *respublikaçılıq*, *sekulyarlıq* və *desentralizasiyanı* (RSD) isə əsas dəyərləri kimi müəyyən edir. Onun dövlət quruluşuna dair baxışı demokratik və sekulyar respublika, siyasi sistemə dair baxışı isə desentralizasiyaya əsaslanan parlamentarizm üzərində qurulmuşdur. Platforma hakimiyyətin bir şəxsin əlində cəmləşməsinin qarşısını almağı, hüququn aliliyini, hakimiyyət bölgüsünü, azad və ədalətli seçkiləri və yerli özünüidarəni müdafiə edir. Təşəbbüsün əsas şüarlarından biri "*Tək adama deyil, hüquqa itaət edirik!*", missiyası isə "*idarə olunan cəmiyyətdən özünü idarə edən cəmiyyətə keçid*"dir⁹.

ResPlatformanın təsis bəyanatında Qarabağ münaqişəsindən sonrakı dövr ölkənin siyasi gündəliyinin yenilənməsi üçün yeni mərhələ kimi qiymətləndirilmiş və "Post-Qarabağ gündəliyi" anlayışı irəli sürülmüşdür. Bu gündəliyin əsas istiqamətlərini demokratik siyasi sistemə keçid, fundamental hüquq və azadlıqların təmin edilməsi, dövlət idarəçiliyinə və seçkilərə ictimai etimadın bərpası, desentralizasiya, regional tarazlığın gücləndirilməsi, korrupsiyaya və siyasi amillərdən qaynaqlanan iqtisadi bərabərsizliyə qarşı mübarizə, habelə dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişaf təşkil edir. Platforma, həmçinin kənd təsərrüfatının dayanıqlılığı və iqlim dəyişikliklərinin yaratdığı problemlərə uyğunlaşma məsələlərini də gündəliyin tərkib hissəsi kimi nəzərdən keçirir.

⁸ Toplum TV Facebook-da (22 846 izləyici): <https://www.facebook.com/ToplumTV>; YouTube-da (89,9 min abunəçi): <https://www.youtube.com/@ToplumTV>; TikTok-da (52,6 min izləyici): <https://www.tiktok.com/@toplumtv>.

⁹ Jam-News. "Yeni siyasi təşkilat – III Respublika Platforması təsis olunub" (8 dekabr 2023): <https://jam-news.net/az/iii-respublika-platformasi/>.

Üçüncü Respublika Platforması (ResPlatform) əsasən desentralizasiya və yaxşı idarəetmə prinsiplərinə yönəlmiş müxalif siyasi hərəkətdir. Platforma klassik respublikaçılıq və liberal siyasi düşüncədən ilhamlanaraq *“Bir nəfərin hakimiyyətinə deyil, qanuna tabe oluruq”* və *“İdarə olunan cəmiyyətdən özünüidarə edən cəmiyyətə”* şüarlarını rəhbər tutur.

8. Demokratik Təşəbbüslər İnstitutunun bir sıra keçmiş və hazırkı əməkdaşları, eləcə də digər siyasi fəallar 7 dekabr 2023-cü ildə, Azərbaycan Parlamentinin yaradılmasının 105-ci ildönümündə ResPlatformanı təsis etmişlər. Təsis yığıncağında Platformanın əsasnaməsi qəbul edilmiş, Akif Qurbanov isə bir il müddətinə spiker, yeni sədr statusuna bərabər vəzifəyə seçilmişdir¹⁰.
9. Təsis bəyannaməsində Üçüncü Respublika Platformasının yaradılmasının səbəbləri “Post-Qarabağ gündəmi” çərçivəsində izah edilmişdir. Bəyannamədə vurğulanırdı ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin başa çatması ölkənin siyasi diqqətinin real problemlərin həllinə yönəldilməsini zəruri edir.

ResPlatform bu gündəmin tərkib hissəsi kimi bir sıra əsas məsələləri müəyyən etmişdir:

Avtoritarizmi gücləndirən ifrat dövlətçilikçi siyasi düşüncənin rədd edilməsi;
demokratiyaya keçid;
dövlət idarəçiliyinə və seçki sistemində ictimai etimadın bərpası;
desentralizasiya vasitəsilə regionlararası inkişaf fərqlərinin aradan qaldırılması;
şəhəratrafı ərazilərin yaşayış üçün əlverişli məkanlara çevrilməsi;
dayanıqlı iqtisadi inkişafın təmin edilməsi;
gəlir bərabərsizliyinin və köklü korrupsiyanın mənbələrinin aradan qaldırılması;
iqlim dəyişikliyinə, xüsusilə kənd təsərrüfatına vurduğu zərərin azaldılması;
yüksək həyat keyfiyyətinin təmin edilməsi¹¹.

¹⁰ Amerikanın Səsi (Azərbaycan xidməti). “Azərbaycanda III Respublika Platforması adlı təşkilat yaradılıb” (10 dekabr 2023): <https://www.amerikaninsesi.org/a/third-republic-platform-established-in-azerbaijan/7391651.html>

¹¹ Üçüncü Respublika Platforması. Təsis bəyannaməsi: <https://3republic.org/en/page/founding-declaration>

II. MÜTTƏHİMLƏR HAQQINDA FƏRDİ ARAYIŞ

10. Təqsirləndirilən şəxslərin profillərinə dair konkret məlumatlar 2025-ci ilin martında dərc edilmiş hesabatda təsvir olunmuşdur¹² (cədvəlin qruplaşdırması – ResPlatforma, ToplumTV və IDI ardıcılığı üzrə aparılmışdır). Hazırkı hesabatda həmin məlumatlar təkrarlanmır. Aşağıdakı cədvəldə onların hüquqi vəziyyəti ilə bağlı yenilənmiş məlumatlar təqdim edilir.

Nö	Müttəhimin adı və profili	Hüquqi status	Cinayət Məcəlləsi üzrə ittihamlar	Hüquqi müdafiəyə dair qeydlər
1	Akif Qurbanov (siyasətçi, ResPlatformanın Spikeri/ IDI-nin Sədri)	Bakı Apellyasiya Məhkəməsi qarşısında müttəhim; 06 mart 2024-cü il tarixindən etibarən məhbus; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmünə əsasən: əsas cəza – 15 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə; əlavə cəza – 2 il 6 ay müddətinə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə	<u><i>I. Qanunsuz sahibkarlıq və ondan törəmə ittihamlar üzrə:</i></u> i. 192.2.3-cü maddə – Qanunsuz sahibkarlıq (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə); ii. 193-1.3.1 və 193-1.3.2-cü maddələr – Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması (mütəşəkkil dəstə tərəfindən və xeyli miqdarda törədilmə); iii. 213.2.1-ci maddə – vergidən yayınma (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə) iv. 162-1.1-ci maddə – Əmək müqaviləsi (kontraktı) hüquqi qüvvəyə minmədən işçilərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi (bu ittihamın fərdi yoxsa iştirakçılıq xarakteri daşması aydın deyil). <u><i>II. Qaçqınçılıq – 206.4-cü maddə (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə)</i></u>	Müttəhim özünü ittihamlar üzrə təqsirsiz bilmişdir və ona qarşı açılmış cinayət işinin siyasi motivli olduğunu, yeni hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyəti və mövqeyinə görə onu cəzalandırmaq məqsədi daşdığını qeyd etmişdir.

¹² Bax: 1 sayılı qeyd (IDI-nin 2025-ci ilin mart tarixli araşdırma hesabatı).

2	Ruslan İzzətli (siyasətçi, ResPlatformanın Qurucu Heyət üzvü)	Bakı Apellyasiya Məhkəməsi qarşısında müttəhim; 08 mart 2024-cü il tarixindən etibarən məhbus; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmünə əsasən: əsas cəza – 15 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə; əlavə cəza – 2 il 6 ay müddətinə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə	<u><i>I. Qanunsuz sahibkarlıq və ondan törəmə ittihamlar üzrə:</i></u> i. 192.2.3-cü maddə – Qanunsuz sahibkarlıq (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə); ii. 193-1.3.1 və 193-1.3.2-cü maddələr – Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması (mütəşəkkil dəstə tərəfindən və xeyli miqdarda törədilmə); iii. 213.2.1-ci maddə – vergidən yayınma (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə) iv. 162-1.1-ci maddə – Əmək müqaviləsi (kontraktı) hüquqi qüvvəyə minmədən işçilərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi (bu ittihamın fərdi yoxsa iştirakçılıq xarakteri daşması aydın deyil). <u><i>II. Qaçqınçılıq – 206.4-cü maddə (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə)</i></u>	Müttəhim özünü ittihamlar üzrə təqsirsiz bilmişdir və ona qarşı açılmış cinayət işinin siyasi motivli olduğunu, yeni hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyəti və mövqeyinə görə onu cəzalandırmaq məqsədi daşdığını qeyd etmişdir.
3	Ələsgər Məmmədli (hüquqşünas, hüquq müdafiəçi, ToplumTV-nin təsisçisi)	Bakı Apellyasiya Məhkəməsi qarşısında müttəhim; 08 mart 2024-cü il tarixindən etibarən məhbus; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmünə əsasən: əsas cəza – 14 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə; əlavə cəza – 2 il 6 ay müddətinə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə	<u><i>I. Qanunsuz sahibkarlıq və ondan törəmə ittihamlar üzrə:</i></u> i. 192.2.3-cü maddə – Qanunsuz sahibkarlıq (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə); ii. 193-1.3.1 və 193-1.3.2-cü maddələr – Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması (mütəşəkkil dəstə tərəfindən və xeyli miqdarda törədilmə); iii. 213.2.1-ci maddə – vergidən yayınma (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə) iv. 162-1.1-ci maddə – Əmək müqaviləsi (kontraktı) hüquqi qüvvəyə minmədən işçilərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi (bu ittihamın fərdi yoxsa iştirakçılıq xarakteri daşması aydın deyil). <u><i>II. Qaçqınçılıq – 206.4-cü maddə (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə)</i></u>	Müttəhim özünü ittihamlar üzrə təqsirsiz bilmişdir və ona qarşı açılmış cinayət işinin siyasi motivli olduğunu, yeni hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyəti və mövqeyinə görə onu cəzalandırmaq məqsədi daşdığını qeyd etmişdir.

4	Əli Zeynalov (jurnalist, ToplumTV-nin koordinatörü)	Bakı Apellyasiya Məhkəməsi qarşısında müttəhim; 06 mart 2024-cü il tarixindən etibarən məhbus; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmünə əsasən: əsas cəza – 14 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə; əlavə cəza – 2 il 6 ay müddətinə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə	<u><i>I. Qanunsuz sahibkarlıq və ondan törəmə ittihamlar üzrə:</i></u> i. 192.2.3-cü maddə – Qanunsuz sahibkarlıq (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə); ii. 193–1.3.1 və 193–1.3.2-cü maddələr – Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması (mütəşəkkil dəstə tərəfindən və xeyli miqdarda törədilmə); iii. 213.2.1-ci maddə – vergidən yayınma (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə) iv. 162–1.1-ci maddə – Əmək müqaviləsi (kontraktı) hüquqi qüvvəyə minmədən işçilərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi (bu ittihamın fərdi yoxsa iştirakçılıq xarakteri daşması aydın deyil). <u><i>II. Qaçqınçılıq – 206.4-cü maddə (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə)</i></u>	Müttəhim özünü ittihamlar üzrə təqsirsiz bilmişdir və ona qarşı açılmış cinayət işinin siyasi motivli olduğunu, yeni hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyəti və mövqeyinə görə onu cəzalandırmaq məqsədi daşdığını qeyd etmişdir.
5	Müşviq Cabbarov (jurnalist, ToplumTV-nin müxbiri)	Bakı Apellyasiya Məhkəməsi qarşısında müttəhim; 06 mart 2024-cü il tarixindən etibarən məhbus; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmünə əsasən: əsas cəza – 13 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə; əlavə cəza – 2 il 6 ay müddətinə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə	<u><i>I. Qanunsuz sahibkarlıq və ondan törəmə ittihamlar üzrə:</i></u> i. 192.2.3-cü maddə – Qanunsuz sahibkarlıq (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə); ii. 193–1.3.1 və 193–1.3.2-cü maddələr – Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması (mütəşəkkil dəstə tərəfindən və xeyli miqdarda törədilmə); iii. 213.2.1-ci maddə – vergidən yayınma (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə) iv. 162–1.1-ci maddə – Əmək müqaviləsi (kontraktı) hüquqi qüvvəyə minmədən işçilərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi (bu ittihamın fərdi yoxsa iştirakçılıq xarakteri daşması aydın deyil). <u><i>II. Qaçqınçılıq – 206.4-cü maddə (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə)</i></u>	Müttəhim özünü ittihamlar üzrə təqsirsiz bilmişdir və ona qarşı açılmış cinayət işinin siyasi motivli olduğunu, yeni hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyəti və mövqeyinə görə onu cəzalandırmaq məqsədi daşdığını qeyd etmişdir.

6	Fərid İsmayılov (jurnalist, ToplumTV-nin müxbiri)	Bakı Apellyasiya Məhkəməsi qarşısında müttəhim; 17 iyul 2025-ci il tarixindən etibarən məhbus (06 mart 2024-cü il tarixindən həmin tarixə qədər polis nəzarəti altına verilmə); Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmünə əsasən: əsas cəza – 12 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə; əlavə cəza – 2 il 6 ay müddətinə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə	<u><i>I. Qanunsuz sahibkarlıq və ondan törəmə ittihamlar üzrə:</i></u> i. 192.2.3-cü maddə – Qanunsuz sahibkarlıq (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə); ii. 193–1.3.1 və 193–1.3.2-cü maddələr – Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması (mütəşəkkil dəstə tərəfindən və xeyli miqdarda törədilmə); iii. 213.2.1-ci maddə – vergidən yayınma (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə) iv. 162–1.1-ci maddə – Əmək müqaviləsi (kontraktı) hüquqi qüvvəyə minmədən işçilərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi (bu ittihamın fərdi yoxsa iştirakçılıq xarakteri daşması aydın deyil). <u><i>II. Qaçqınçılıq – 206.4-cü maddə (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə)</i></u>	Müttəhim özünü ittihamlar üzrə təqsirsiz bilmişdir və ona qarşı açılmış cinayət işinin siyasi motivli olduğunu, yeni hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyəti və mövqeyinə görə onu cəzalandırmaq məqsədi daşdığını qeyd etmişdir.
7	Elmir Abbasov (ictimai fəal, ToplumTV-nin SMM-i)	Bakı Apellyasiya Məhkəməsi qarşısında müttəhim; 27 iyul 2026-cı il tarixindən etibarən məhbus (06 mart 2024-cü il tarixindən həmin tarixə qədər polis nəzarəti altına verilmə); Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmünə əsasən: əsas cəza – 11 il 11 ay 28 gün müddətinə azadlıqdan məhrumetmə; əlavə cəza – 2 il 6 ay müddətinə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə	<u><i>I. Qanunsuz sahibkarlıq və ondan törəmə ittihamlar üzrə:</i></u> i. 192.2.3-cü maddə – Qanunsuz sahibkarlıq (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə); ii. 193–1.3.1 və 193–1.3.2-cü maddələr – Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması (mütəşəkkil dəstə tərəfindən və xeyli miqdarda törədilmə); iii. 213.2.1-ci maddə – vergidən yayınma (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə) iv. 162–1.1-ci maddə – Əmək müqaviləsi (kontraktı) hüquqi qüvvəyə minmədən işçilərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi (bu ittihamın fərdi yoxsa iştirakçılıq xarakteri daşması aydın deyil). <u><i>II. Qaçqınçılıq – 206.4-cü maddə (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə)</i></u>	Müttəhim özünü ittihamlar üzrə təqsirsiz bilmişdir və ona qarşı açılmış cinayət işinin siyasi motivli olduğunu, yeni hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyəti və mövqeyinə görə onu cəzalandırmaq məqsədi daşdığını qeyd etmişdir.

8	Ramil Babayev (ictimai fəal, IDI-nin koordinatoru)	Bakı Apellyasiya Məhkəməsi qarşısında müttəhim; 06 mart 2024-cü il tarixindən etibarən məhbus; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmünə əsasən: əsas cəza – 13 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə; əlavə cəza – 2 il 6 ay müddətinə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə	<u><i>I. Qanunsuz sahibkarlıq və ondan törəmə ittihamlar üzrə:</i></u> i. 192.2.3-cü maddə – Qanunsuz sahibkarlıq (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə); ii. 193–1.3.1 və 193–1.3.2-cü maddələr – Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması (mütəşəkkil dəstə tərəfindən və xeyli miqdarda törədilmə); iii. 213.2.1-ci maddə – vergidən yayınma (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə) iv. 162–1.1-ci maddə – Əmək müqaviləsi (kontraktı) hüquqi qüvvəyə minmədən işçilərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi (bu ittihamın fərdi yoxsa iştirakçılıq xarakteri daşması aydın deyil). <u><i>II. Qaçqınçılıq – 206.4-cü maddə (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə)</i></u>	Müttəhim özünü ittihamlar üzrə təqsirsiz bilmişdir və ona qarşı açılmış cinayət işinin siyasi motivli olduğunu, yeni hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyəti və mövqeyinə görə onu cəzalandırmaq məqsədi daşdığını qeyd etmişdir.
9	İlkin Əmrahov (ictimai fəal, IDI-nin koordinatoru)	Bakı Apellyasiya Məhkəməsi qarşısında müttəhim; 06 mart 2024-cü il tarixindən etibarən məhbus; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmünə əsasən: əsas cəza – 13 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə; əlavə cəza – 2 il 6 ay müddətinə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə	<u><i>I. Qanunsuz sahibkarlıq və ondan törəmə ittihamlar üzrə:</i></u> i. 192.2.3-cü maddə – Qanunsuz sahibkarlıq (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə); ii. 193–1.3.1 və 193–1.3.2-cü maddələr – Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması (mütəşəkkil dəstə tərəfindən və xeyli miqdarda törədilmə); iii. 213.2.1-ci maddə – vergidən yayınma (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə) iv. 162–1.1-ci maddə – Əmək müqaviləsi (kontraktı) hüquqi qüvvəyə minmədən işçilərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi (bu ittihamın fərdi yoxsa iştirakçılıq xarakteri daşması aydın deyil). <u><i>II. Qaçqınçılıq – 206.4-cü maddə (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmə)</i></u>	Müttəhim özünü ittihamlar üzrə təqsirsiz bilmişdir və ona qarşı açılmış cinayət işinin siyasi motivli olduğunu, yeni hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyəti və mövqeyinə görə onu cəzalandırmaq məqsədi daşdığını qeyd etmişdir.

III. BİRGƏ CİNAYƏT İŞİNİN FAKTİKİ HALLARI

3.1. Məhkəməyədək istintaq mərhələsi

Siyasi repressiyanın ümumi şəraiti

11. 2023-cü ilin noyabrından etibarən Azərbaycan hakimiyyəti müstəqil media da daxil olmaqla, tənqidi vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarına qarşı yeni repressiya dalğasını gücləndirmişdir¹³. İnsan hüquqları təşkilatlarının məlumatına görə, bu təzyiqlər nəticəsində siyasi məhbusların sayı 322 nəfərə çatmışdır¹⁴. Azərbaycandakı siyasi məhbusların ümumi siyahısına daxil olan təxminən 70 nəfər maliyyə cinayətləri ilə bağlı ittihamlar əsasında həbs edilmişdir. Bu ittihamlar Azərbaycanda müstəqil vətəndaş cəmiyyəti fəaliyyətinin qarşısını almağa yönəlmiş həddindən artıq məhdudlaşdırıcı qanunvericilikdən irəli gəlmişdir¹⁵.

Buna görə də vətəndaş cəmiyyəti fəallığına məhdudiyyətlər qoyan Azərbaycan QHT qanunvericiliyi və müstəqil vətəndaş cəmiyyəti qruplarına qarşı irəli sürülən maliyyə cinayətləri ilə bağlı ittihamlar 2014-cü ildə qəbul edilmiş QHT qanunvericiliyi və 2023-cü ilin noyabrından başlanmış cinayət işləri kontekstində araşdırılmalıdır.

Əvvəlki və sonrakı qarayaxma kampaniyaları

12. Təşkilatlara qarşı birgə cinayət işi başlanmazdan əvvəl hökumətyönlü media həmin təşkilatları və onlarla əlaqəli şəxsləri hədəfə alaraq qarayaxma kampaniyası aparmışdır. Onlar "Qərbin əlaltıları", "xarici agentlər", "xainlər", "yaramazlar" adlandırılmış, QHT qanunvericiliyini pozmaqda ittiham edilmişlər.

2023-cü ilin noyabrından etibarən qarayaxma kampaniyası daha da intensivləşmişdir. Polis basqınlarından və cinayət işinin başlanmasından, o cümlədən təqsirləndirilən şəxslərin həbs olunaraq barələrində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsindən sonra hökumətyönlü media böhtan xarakterli hücumlarını davam etdirmişdir. Bu məqsədlə, ehtimal ki, hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən qanunsuz əldə edilərək mediaya sızdırılmış cinayət işi materiallarının seçilmiş hissələrindən istifadə olunmuş, şəxslər "anti-Azərbaycan məqsədləri" üçün "qanunsuz maliyyələşmə" ilə məşğul olmaqda ittiham edilmişlər¹⁶.

¹³ Beynəlxalq Mətbuat İnstitutu (IPI). "Azerbaijan: As COP29 is held in Baku, repression against journalists continues": <https://ipi.media/azerbaijan-as-cop29-is-held-in-baku-repression-against-journalists-continues/>

¹⁴ Toplum TV. İttifaq: "Yenilənmiş siyasi məhbus siyahısında 322 nəfərin adı var": <https://toplummedia.tv/siyaset/pittifaq-ldquoyenilenmis-siyasi-mehbus-siyahisinda-322-neferin-adi-varrdquo>

¹⁵ Sülh və Demokratiya İnstitutu. Siyasi məhbusların siyahısı (9 iyun 2025-ci il tarixinə yenilənib): <https://www.ipd-az.org/political-prisoners-for-9-jun-2025/>

¹⁶ 2025-ci ilin mart tarixli araşdırma hesabatında ətraflı sənədləşdirilmişdir. Bax: 1 saylı qeyd.

Əməliyyat-axtarış tədbirləri və birgə cinayət işinin başlanması

13. Əməliyyat-axtarış işi. 6 mart 2024-cü ildə Bakı Şəhər Baş Polis İdarəsi (BŞBPI) "Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Qanuna əsasən təqsirləndirilən şəxslərə qarşı əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi barədə qərar qəbul etmişdir.

Əməliyyat-axtarış tədbirləri haqqında qərara əsasən, polis orqanları Akif Qurbanov və digər şəxslərin qabaqcadan əlbir olaraq qanunsuz fəaliyyətlə məşğul olmaları barədə məlumatı şəxsiyyəti açıqlanmayan "etibarlı, tanış və qərəzsiz mənbədən" əldə etmişlər. Mənbə Akif Qurbanov və digər şəxslərin külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığına hazırlıq və qanunsuz maliyyə əməliyyatları kimi əlaqəli qanunsuz fəaliyyətlərdə iştirak etdiklərini iddia etmişdir. Qərarda göstərilmişdir ki, cinayətin bilavasitə törədildiyi anda aşkar edilməsi zərurəti ilə əlaqədar həmin tədbirlər üçün əvvəlcədən məhkəmə icazəsi alınmayacaqdır.

14. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin və axtarış-götürmə istintaq hərəkətlərinin həyata keçirilməsi. 6 mart 2024-cü il tarixində polis əməkdaşları IDI və ToplumTV-nin birgə ofisində, ResPlatformanın ofisində, həmçinin tutulan şəxslərin bir qisminin mənzillərində əməliyyat-axtarış tədbirlərini həyata keçirmişlər. Daha sonra aidiyyəti rayon məhkəmələri bu tədbirlərə məhkəmə nəzarəti qaydasında icazə vermişlər. Müdafiə vəkili həmin icazələrdən şikayət vermiş, Bakı Apellyasiya Məhkəməsi isə şikayətləri təmin etməmişdir. Bununla yanaşı, 8 mart 2024-cü il tarixində polis əməkdaşları məhkəmə qərarı əsasında Ələsgər Məmmədli və Ruslan İzzətlinin mənzillərində axtarış-götürmə istintaq hərəkəti həyata keçirib. Həmin məhkəmə qərarlarından da apellyasiya şikayətləri verilib və həmin apellyasiya şikayətləri də təmin edilməyib.

15. Axtarış tədbirləri üç fərqli ünvanda həyata keçirilmişdir (həm 6 mart 2024-cü il tarixli əməliyyat-axtarış tədbirləri, həm də 8 mart 2024-cü il tarixli axtarış və götürmə istintaq hərəkətləri). Bu zaman müdafiəçinin iştirak etməsi və polis əməkdaşlarının faktiki nəzarətində olan saxlanılmış şəxslərin prosesdə iştirak etməsi kimi prosessual təminatlar təmin edilməmişdir. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin qanunla müəyyən edilmiş hədləri aşılıb, formal olaraq əməliyyat baxışı aparılmalı olduğu halda, mahiyyət etibarilə cinayət-prosessual axtarış və götürmə tədbirləri həyata keçirilmişdir.

1. IDI və Toplum TV-nin birgə ofisi – 6 mart 2024-cü il. 20-dən çox əməkdaş həbs edilərək BŞBPI-nin binasına aparılmış, elektron cihazlar və digər maddi avadanlıqlar götürülmüşdür.

2. ResPlatformanın ofisi – 6 mart 2024-cü il. Ofisdə olan şəxslər, o cümlədən Akif Qurbanov həbs edilmiş, ofis avadanlıqları və elektron cihazlar götürülmüşdür. İddialara görə, burada 31 000 avro aşkar edilmişdir. Təqsirləndirilən şəxslərin bildirdiyinə görə,

onlar polis əməkdaşlarının faktiki nəzarətində olarkən pul polis tərəfindən yerləşdirilmişdir.

3. Təqsirləndirilən şəxslərin şəxsi mənzilləri – 6 və 8 mart 2024-cü il. Polis protokollarına əsasən, onların mənzillərində müxtəlif məbləğlərdə pul aşkar edilmişdir. Təqsirləndirilən şəxslər isə polis əməkdaşlarının onların üzərində faktiki nəzarəti olduğu vaxt pulların mənzillərə yerləşdirildiyini bildirmişlər.

16. Birgə cinayət işinin başlanması. 6 mart 2024-cü ildə BŞBPİ rəsmi binalarda və şəxsi mənzillərdə yerli və xarici valyutada ümumilikdə 145 338,98 manat məbləğində nağd pulun aşkar edildiyi iddiasına əsaslanaraq 240200012 nömrəli birgə cinayət işi başlamışdır. İş qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığına dair Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 206.3-cü maddəsi üzrə başlanmışdır.

İttihama əsasən, təqsirləndirilən şəxslər külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığı barədə razılığa gəlmişlər və yuxarıda göstərilən ünvanlarda aşkar edildiyi iddia olunan pul birgə cinayət işinin başlanması üçün əsaslı şübhə yaratmışdır.

17. İlkin ifadələr və şübhəli şəxslər. 6 və 8 mart 2024-cü il tarixlərində həbs edilən əməkdaşlar BŞBPİ-nin binasına aparılmış və ilkin mərhələdə özlərini ittiham edən ifadələr verməyə məcbur edilmişlər. Polis əməkdaşları saxlanılan şəxslərin əksəriyyətini elektron cihazlarının parollarını açıqlamağa məcbur etmiş və həmin cihazları götürmüşlər.

Bir neçə şəxs qeyri-insani rəftara və/və ya işgəncəyə məruz qalmışdır. Hesabatda Ruslan İzzətli, Araz Əliyev və Əli Zeynal bu şəxslərə nümunə kimi göstərilir. İlkin ifadələr alındıqdan sonra əməkdaşların əksəriyyəti sərbəst buraxılmışdır. Bununla belə, doqquz nəfər şübhəli şəxs qismində həbs edilmişdir: yeddi nəfər 6 martda, daha iki nəfər (Ruslan İzzətli və Ələsgər Məmmədli) isə 8 mart 2024-cü ildə.

18. Təqsirləndirilən şəxslər, ittihamlar və həbs qətimkan tədbiri. Göstərilən tarixlərdə doqquz şübhəli şəxsə Cinayət Məcəlləsinin 206.3-cü maddəsi üzrə külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığına hazırlıq ittihamı irəli sürülmüşdür.

Onlardan ikisi (Fərid İsmayılov və Elmir Abbasov) polis nəzarəti qətimkan tədbiri altında sərbəst buraxılmışdır. İttiham tərəfi qalan yeddi təqsirləndirilən şəxs barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi üçün Xətai Rayon Məhkəməsinə müraciət etmişdir.

Xətai Rayon Məhkəməsi ittiham tərəfinin qaçaqmalçılığa hazırlıq barədə əsaslı şübhə yaratdığını, şəxslərin sərbəst buraxılacağı təqdirdə qaçmaq və ədalət mühakiməsinə mane olmaq riskinin mövcudluğunu əsas gətirərək həbsi qərara almışdır.

Təqsirləndirilən şəxslər əsaslı şübhənin mövcudluğuna etiraz etmişlər. Onların bildirdiyinə görə, mənzillərdə aşkar edilmiş pul qanunsuz keçirilmiş baxış zamanı polis tərəfindən yerləşdirilmişdir. Qaçmaq və ədalət mühakiməsinə mane olmaq riskləri də

konkret faktlara deyil, ehtimallara əsaslanırdı. Bundan başqa, cinayət işinin əsl məqsədinin onları hökumətə qarşı tənqidi fəaliyyətlərinə görə susdurmaq və cəzalandırmaq olduğu bildirilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi təqsirləndirilən şəxslərin şikayətlərini rədd etmişdir. Ələsgər Məmmədlinin səhhəti ilə bağlı narahatlıqlar həbs qətimkan tədbirinə etiraz olaraq irəli sürülsə də, aidiyyəti məhkəmələr bu halları nəzərə almamışlar.

Məhkəməyədək həbs qərarları, əsasən, dörd aylıq müddətlər üçün qəbul edilmiş və məhkəmə araşdırması başlanana qədər mərhələli şəkildə uzadılmışdır. Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi də hazırlıq iclasında həbs müddətlərini uzatmışdır.

Azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüquqlarına təsir edən qətimkan tədbirləri ilə yanaşı, bəzi təqsirləndirilən şəxslərin əmlakı da qabaqlayıcı tədbir kimi dondurulmuşdur. Bunlara Akif Qurbanovun şəxsi evi və avtomobili daxildir.

Həbs və qətimkan tədbirlərinin xronologiyası

Nº	Təqsirləndirilən şəxs	İlkin həbs və qətimkan tədbiri	Müddətin uzadılması
1	Akif Qurbanov	Şübhəli şəxs qismində saxlanılma: 6 mart 2024; həbs qərarı: 8 mart 2024	Xətai Rayon Məhkəməsi: 4 iyul, 3 oktyabr və 27 dekabr 2024; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi: 2 aprel 2025
2	Ruslan İzzətli	Saxlanılma: 8 mart 2024; həbs qərarı: 9 mart 2024	Xətai Rayon Məhkəməsi: 4 iyul, 3 oktyabr və 27 dekabr 2024; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi: 2 aprel 2025
3	Ələsgər Məmmədli	Saxlanılma: 8 mart 2024; həbs qərarı: 9 mart 2024	Xətai Rayon Məhkəməsi: 3 iyul, 3 oktyabr və 27 dekabr 2024; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi: 2 aprel 2025
4	Müşfiq Cəbbarov	Saxlanılma: 6 mart 2024; həbs qərarı: 8 mart 2024	Xətai Rayon Məhkəməsi: 4 iyul, 3 oktyabr və 27 dekabr 2024; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi: 2 aprel 2025
5	Fərid İsmayılov	Saxlanılma: 6 mart 2024; polis nəzarəti: 6 mart 2024; həbs qərarı: 17 yanvar 2025	Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi: 2 aprel 2025
6	Əli Zeynal	Saxlanılma: 6 mart 2024; həbs qərarı: 8 mart 2024	Xətai Rayon Məhkəməsi: 3 iyul, 3 oktyabr və 27 dekabr 2024; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi: 2 aprel 2025
7	Ramil Babayev	Saxlanılma: 6 mart 2024; həbs qərarı: 8 mart 2024	Xətai Rayon Məhkəməsi: 3 iyul, 4 oktyabr və 27 dekabr 2024; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi: 2 aprel 2025

8	İlkin Əmrahov	Saxlanılma: 6 mart 2024; həbs qərarı: 8 mart 2024	Xətai Rayon Məhkəməsi: 3 iyul, 3 oktyabr və 27 dekabr 2024; Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi: 2 aprel 2025
9	Elmir Abbasov	Saxlanılma: 6 mart 2024; polis nəzarəti: 6 mart 2024; həbs: 27 iyul 2026	Polis nəzarəti ilə bağlı Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin qərarı: 2 aprel 2025; həbs: 27 iyul 2026

19. Məhkəməyədək istintaq zamanı həyata keçirilmiş istintaq hərəkətləri. İstintaq dövründə BŞBPİ aşağıdakı hərəkətləri həyata keçirmişdir:

1. Şahidlərin dindirilməsi. İlkin istintaq zamanı ittiham tərəfi 48 şahidi dindirmişdir. Sualların əksəriyyəti şahidlərin IDI, Toplum TV və ya ResPlatformadan hər hansı ödəniş alıb-almaması ilə bağlı olmuşdur. Şahidlər də parollarını açıqlamağa məcbur edilmiş, onların yazışmaları cinayət işinin materiallarına əlavə edilmişdir.

2. Ekspertizalar. İttiham tərəfi daktiloskopik, xəttşünaslıq, elektron cihazların məzmununun araşdırılması, avadanlığın dəyərinin müəyyən edilməsi və mühasibat-vergi hesablamaları üzrə ekspert rəyləri almışdır. Əsas ekspert rəyi 10 yanvar 2025-ci il tarixli mühasibat-vergi rəyi olmuşdur. Ekspert-mühasib həmin rəydə vergi və sosial ödənişlər üzrə ümumilikdə 79 441 manat çatışmazlıq olduğunu bildirmişdir.

3. Elektron məlumatlar və maliyyə tarixçəsi. Təqsirləndirilən şəxslərin və şahidlərin elektron cihazlarındakı yazışmalar istintaq materiallarına əlavə edilmişdir. Bundan başqa, qaçaqmalçılığın sübutu kimi başqa müvafiq dəlillər olmadan təqsirləndirilən şəxslərin səyahət tarixçələri, bank hesabları və maliyyə əməliyyatları barədə məlumatlar da iş materiallarına daxil edilmişdir.

20. İttihamların tövsifinin dəyişdirilməsi. İlkin istintaq zamanı ittiham tərəfi ittihamları dəyişdirmək qərarına gəlmişdir. İlk dəfə 16 may 2024-cü ildə külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığı ittihamlarına əlavə olaraq Cinayət Məcəlləsinin 193-1.3.2-ci maddəsi üzrə cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması ittihamı irəli sürülmüşdür.

Daha sonra, 13 yanvar 2025-ci ildə BŞBPİ ittihamları dəyişdirmiş və genişləndirmişdir. Külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığı ilə yanaşı, qanunsuz sahibkarlıq, vergidən yayınma, qanunsuz əmək münasibətləri və cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması ilə bağlı ittihamlar da əlavə edilmişdir. Həmin qərar müttəhimlərə 16-17 yanvar 2025-ci il tarixlərdə təqdim edilmişdir.

21. İttiham aktının tərtib edilməsi. BŞBPİ 12 mart 2025-ci ildə ittiham aktını tərtib etmiş, akt 18 mart 2025-ci ildə Bakı Şəhər Prokurorunun müavini (Mobil Şəfiyev) tərəfindən təsdiq edilmişdir. İttiham aktına əsasən, təqsirləndirilən şəxslərə aşağıdakı ittihamlar irəli sürülmüşdür:

- Külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığı: Cinayət Məcəlləsinin 206.4-cü maddəsi üzrə mütəşəkkil qrup formasında külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığına hazırlıq. İttihamin bu hissəsi polis əməkdaşlarının təqsirləndirilən şəxslərin ofislərində və/və ya mənzillərində apardıqları axtarışlar zamanı yerli və ya xarici valyutada külli miqdarda nağd pul aşkar etməsi faktına əsaslanır.

- Ağırlaşdırıcı hallarda qanunsuz sahibkarlıq və əlaqəli ittihamlar: Bu ittihamlar qeydiyyatdan keçməmiş QHT-lərin faktiki və ya ehtimal olunan fəaliyyətinə və həmin fəaliyyətlə bağlı əldə edilmiş sübutlara əsaslanır:

1. Qanunsuz sahibkarlıq: Cinayət Məcəlləsinin 192.3.2-ci maddəsi üzrə ağırlaşdırıcı hallarda, külli miqdarda və mütəşəkkil cinayətkar qrup formasında qanunsuz sahibkarlığa hazırlıq.

2. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması: Cinayət Məcəlləsinin 193-1.3.1 və 193-1.3.2-ci maddələri üzrə külli miqdarda əmlakın mütəşəkkil cinayətkar qrup formasında leqallaşdırılmasına hazırlıq.

3. Vergidən yayınma: Cinayət Məcəlləsinin 213.2-ci maddəsi üzrə külli miqdarda vergidən mütəşəkkil cinayətkar qrup formasında yayınmağa hazırlıq.

4. Əmək müqavilələri olmadan işə qəbulun təşkili: Cinayət Məcəlləsinin 162-1-ci maddəsi üzrə xeyli sayda şəxsin əmək müqaviləsi olmadan işlədilməsinin təşkili. İttiham aktlarından bu əməlin qabaqcadan əlbir olan qrup tərəfindən törədilməsinin iddia olunub-olunmadığı aydın deyil.

22. İttiham tərəfinin irəli sürdüyü ittihamları aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar:

Təqsirləndirilən şəxslər qeyri-hökumət təşkilatının və ya media qurumunun təsisçisi, rəhbəri və ya məsul əməkdaşı olaraq, həmin təşkilatı QHT-lər və media qurumları haqqında tətbiq olunan qanunvericiliyə uyğun dövlət qeydiyyatına aldirmamışlar. İttihama görə, qeydiyyatın olmaması təşkilatların fəaliyyətini qanunsuz etmişdir.

Təqsirləndirilən şəxslər bu fəaliyyətin davamı olaraq, tamah məqsədilə mütəşəkkil cinayətkar qrup şəklində bir-biri və ittiham irəli sürülməmiş digər şəxslərlə bilərəkdən və qəsdən razılığa gəlmişlər.

Təqsirləndirilən şəxslər qanunla tələb olunan qeydiyyatdan keçmədikləri iddia edilən xarici qeyri-hökumət təşkilatları ilə qrant müqavilələri, bəzi hallarda isə xidmət müqavilələri bağlamış və bu müqavilələr vasitəsilə ağırlaşdırıcı hallarda külli miqdarda xarici valyuta əldə etmişlər. İttihama görə, bu, qanunsuz sahibkarlıq fəaliyyəti təşkil etmişdir.

Təqsirləndirilən şəxslər gömrük qanunvericiliyinin tələblərini, o cümlədən müəyyən məbləğləri gömrükdə bəyan etmək öhdəliyini pozaraq həmin vəsaitləri dəfələrlə Azərbaycan Respublikasına keçirmişlər.

Təqsirləndirilən şəxslər əmək qanunvericiliyinə zidd olaraq şəxsləri qanuni əmək müqavilələri bağlamadan işə götürmüş və ya qanunsuz xarici valyuta əldə etmək məqsədilə rəsmi sənədləri saxtalaşdıraraq həmin sənədlərdən istifadə etmişlər.

Təqsirləndirilən şəxslər tələb olunan hesabatları təqdim etməməklə vergiləri və digər məcburi ödənişləri qəsdən ödəməmişlər.

Təqsirləndirilən şəxslər qanunsuz fəaliyyətlərini müxtəlif üsullarla qanuni göstərməyə, cinayət yolu ilə əldə edilmiş vəsaitləri leqallaşdırmağa yönəlmiş qanunsuz tədbirlər həyata keçirmişlər.

3.2. Məhkəmə araşdırması mərhələsi

23. Məhkəmə araşdırması 2 aprel 2025-ci ildə Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsində başlamış və həmin gün hazırlıq iclası keçirilmişdir. 2026-cı ilin iyulunadək ümumilikdə 40-dan çox məhkəmə iclası keçirilmişdir.

2 aprel tarixli iclasda təqsirləndirilən şəxslər və onların müdafiəçiləri həbs qətimkan tədbirinin ev dustaqlığı ilə əvəz edilməsini xahiş etmişlər. Məhkəmə vəsatətləri rədd etmişdir. Müdafiə tərəfinin iş materialları ilə tanış olmaq üçün vaxt istəməsi səbəbindən hazırlıq iclası 24 aprel 2025-ci il tarixinə təxirə salınmışdır.

24 aprel və 5 may 2025-ci il tarixlərində müdafiəçilər qanunsuz əldə edilmiş sübutların iş materiallarından çıxarılması barədə vəsatətlər vermişlər. Məhkəmə məsələyə sonrakı mərhələdə baxılacağını əsas gətirərək vəsatətləri təmin etməmişdir.

24. Məhkəmə icraatının müxtəlif mərhələlərində Ələsgər Məmmədli və Fərid İsmayılovun həbs qətimkan tədbirinin ev dustaqlığı ilə əvəz olunması barədə vəsatətlər verilmişdir. Hər iki təqsirləndirilən şəxsin səhhətində problemlər olmasına baxmayaraq, Ağır Cinayətlər Məhkəməsi bu vəsatətləri dəfələrlə rədd etmişdir.

25. Məhkəmə istintaqı təqsirləndirilən şəxslərə qarşı ittiham aktının elan edilməsi ilə başlamışdır. İttiham aktının oxunması bir neçə iclasda – 19 may, 2 iyun və 23 iyun 2025-ci il tarixlərində həyata keçirilmişdir. Təqsirləndirilən şəxslər bütün ittihamlar üzrə özlərini təqsirli bilməmişlər. İttiham aktı elan edildikdən sonra onlar giriş çıxışlarına başlamışlar.

26. Məhkəmə araşdırması zamanı təqsirləndirilən şəxslər ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun pozulmasının müxtəlif aspektlərini qaldırmışlar. Onlar dəfələrlə cinayət təqibinin siyasi motivli olduğunu və etibarlı hüquqi əsaslara söykənmədiyini bildirmişlər. Lakin məhkəmə iclaslarında həm məhkəmə, həm də dövlət ittihamçısı bu arqumentin müzakirəsindən yayınmağa çalışmışdır.

27. 14 iyul–29 sentyabr 2025-ci il tarixlərində keçirilən icaslardan sonra təqsirləndirilən şəxslər giriş çıxışlarını davam etdirmişlər. Çıxışlarında bütün ittihamları rədd etmiş, ittihamların siyasi motivli olduğunu, qanunsuz əldə edilmiş sübutlara əsaslandığını və fəaliyyətlərinin qanunvericiliyə uyğun həyata keçirildiyini bildirmişlər.

28. Giriş çıxışlarından sonra 27 oktyabr–1 dekabr 2025-ci il tarixlərində keçirilən iclaslarda şahidlər dindirilmişlər. Şahidlər ilkin istintaq zamanı ifadələrini təzyiq altında verdiklərini bildirmiş və Ağır Cinayətlər Məhkəməsindən məhz məhkəmə zalında verdikləri ifadələri nəzərə almağı xahiş etmişlər.
29. Daha sonra, 5 yanvar–20 aprel 2026-cı il tarixlərində iş materiallarına əlavə edilmiş sənədlər elan edilmiş və araşdırılmışdır. 5–25 may 2026-cı il tarixlərində müdafiəçilər ittiham tərəfinin hadisələrə dair versiyasına etiraz edən müxtəlif vəsatətlər vermişlər.
- Müdafiə tərəfi daktiloskopik, xəttşünaslıq, elektron cihazların məzmunu, avadanlığın dəyəri və mühasibat-vergi hesablamaları üzrə ekspert rəylərinə etiraz etmişdir. Çağırılmış ekspertlər ifadə vermiş, müdafiəçilər isə onların izahatlarını mübahisələndirmişlər.
- Müdafiə tərəfi ekspert rəylərinin həqiqiliyinin şübhə doğurduğunu və onların elmi prinsiplərə uyğun hazırlanmadığını bildirmişdir. Məsələn, vergi hesablamaları ilə bağlı vergi yoxlamasının nümayəndəsi vergidən yayınma ilə əlaqələndirilən məbləğin hansı üsulla və hansı faktlar əsasında hesablandığını izah edə bilməmişdir. Həmçinin daktiloskopik ekspertizanın hərtərəfli elmi metodologiyaya uyğun aparılmadığı göstərilmişdir.
30. Məhkəmə araşdırması 2026-cı ilin iyun–iyul aylarında müdafiəçilərin, prokurorun və təqsirləndirilən şəxslərin yekun çıxışları ilə davam etmişdir.

Müdafiə tərəfinin mövqeyi və məhkəmədə irəli sürdüyü arqumentlər

31. Məhkəmə araşdırması zamanı müdafiə tərəfi təqsirləndirilən şəxslərin adından bir neçə arqument irəli sürmüşdür. Bu arqumentlər üç əsas qrupa bölünür: iddia olunan əməllərin ümumiyyətlə törədilib–törədilməməsi, həmin əməllərin hüquqi tövsifi və ittiham tərəfinin istinad etdiyi sübutların aidiyyəti və yolverilənliyi.

Müdafiənin konkret arqumentləri aşağıdakılardır:

Müdafiə tərəfi qaçaqmalçılıq ittihamlarının tamamilə əsassız olduğunu bildirmişdir. Qaçaqmalçılığın sübut edilməsi üçün təqsirləndirilən şəxslərin külli miqdarda pulu sərhəddən qanunsuz keçirdikləri göstərilməli idi. Müdafiəyə görə, belə bir hal baş verməmişdir. Xüsusilə, təqsirləndirilən şəxslərdən heç biri gömrük yoxlaması zamanı qanunsuz hərəkət etməmişdir.

Müdafiə tərəfi qaçaqmalçılıq ittihamlarının əsassızlığı barədə eyni arqumenti bir daha irəli sürmüşdür. Bu arqument mənbədə təkrarlandığı üçün burada da saxlanılmışdır.

Şahid ifadələri təqsirləndirilən şəxslərin əleyhinə istifadə olunan bəzi ifadələrin məcburetme yolu ilə alındığını göstərmişdir. Buna görə müdafiə tərəfi həmin ifadələrin qanunsuz əldə edildikləri üçün yolverilməz sübut hesab edilməsini istəmişdir. Bununla belə, məhkəmə müşahidəçiləri qeyd etmişlər ki, məhkəmə bu məsələ ilə bağlı şahidlərə cəmi bir neçə sual vermişdir.

Müdafiə tərəfi ittiham olunan şəxslərə aid edilən və ittiham tərəfinin qanunsuz sahibkarlıq və çirkli pulların yuyulması kimi tövsif etdiyi fəaliyyətlərin ümumiyyətlə cinayət təşkil etmədiyini bildirmişdir. Müdafiəçilər AİHM-in 2013–2014-cü illərdə çıxardığı oxşar qərarlara istinad edərək hazırkı icraatın özünün də AİHK ilə təmin edilən bir sıra hüquqları pozduğunu iddia etmişlər.

Nəhayət, müdafiə tərəfi ittiham tərəfinin ekspert rəylərinin özlərinin də qanunsuz əldə edilmiş sübutlara əsaslandığını və buna görə Konvensiya hüquqlarını pozduğunu bildirmişdir. Bu əsasla ekspert sübutlarının məhkəmə araşdırmasından çıxarılması tələb edilmişdir.

Prokurorun tələbi və hökm

32. 2026-cı ilin iyununda prokuror Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsindən aşağıdakı azadlıqdan məhrumetmə cəzalarını təyin etməyi xahiş etmişdir:

Akif Qurbanov — 16 il;

Ruslan İzzətli — 16 il;

Ələsgər Məmmədli — 15 il;

Əli Zeynal — 15 il;

Müşfiq Cəbbarov — 14 il;

Ramil Babayev — 14 il;

İlkin Əmrahov — 14 il;

Fərid İsmayılov — 13 il;

Elmir Abbasov — 13 il.

Prokuror əsas cəzalarla yanaşı, Akif Qurbanova və onun qohumlarına məxsus daşınmaz əmlakın və avtomobillərin, habelə Ələsgər Məmmədli və Ruslan İzzətliyə məxsus avtomobillərin müsadirəsini istəmişdir. Əlavə cəza kimi təqsirləndirilən şəxslərin üç ilədək müddətə dövlət vəzifəsi tutmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum edilmələri də tələb edilmişdir.

Prokurorun mövqeyinə görə, təqsirləndirilən şəxslər vergi orqanlarına dəymiş 79 441 manat (təxminən 40 000 avro) məbləğində zərəri də ödəməli idilər.

33. Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 27 iyul 2026-cı il tarixli hökmü ilə aşağıdakı əsas cəzalar təyin edilmişdir:

Akif Qurbanov — 15 il;

Ruslan İzzətli — 15 il;

Ələsgər Məmmədli — 14 il;

Əli Zeynal — 14 il;

Müşfiq Cabbarov — 13 il;

Ramil Babayev — 13 il;

İlkin Əmrahov — 13 il;

Fərid İsmayılov — 12 il;

Elmir Abbasov — 12 il.

Hökm elan edildikdən sonra Elmir Abbasovun məhkəmə zalında həbs olunması barədə qərar verilmişdir. O, hökm elan edilənədək polis nəzarəti altında olmuşdur. Fərid İsmayılov istisna olmaqla, digər təqsirləndirilən şəxslər cinayət işi başlanandan həbsdə saxlanılmışlar. Fərid İsmayılov isə 17 yanvar 2025-ci ildən həbsdə olmuşdur.

Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi əlavə cəzalar da təyin etmiş, o cümlədən dövlət vəzifəsi tutmaq və peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququna qadağa qoymuş, 79 441 manat məbləğində zərərə görə birgə məsuliyyət çərçivəsində təqsirləndirilən şəxslərin əmlakının müsadirəsinə qərar vermişdir.

34. Təqsirləndirilən şəxslər Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin hökmündən apellyasiya şikayəti veriblər və məhkəmə prosesi 21 sentyabr 2026-cı ildən etibarən başlanıb.

IV. BİRGƏ CİNAYƏT İŞİNİN HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ

4.1. Pozuntuların maddi-hüquqi aspektləri

35. "Toplum işi" üzrə həm istintaq, həm də məhkəmə mərhələsində aşağıdakı hüquqi problemlər meydana çıxmışdır. Bu problemlər məhkəmə icraatı zamanı təqsirləndirilən şəxslərin ədalətli məhkəmə araşdırması hüququna mənfi təsir göstərmişdir.

Əlaqəli epizodlar üzrə ittihamlar		
Qanunsuz sahibkarlıq (Cinayət Məcəlləsinin 192.3.2-ci maddəsi)		
↓		
Vergidən yayınma	Qanunsuz əmək münasibətləri (əmək müqaviləsi olmadan işçilərin cəlb edilməsi)	Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması
Qeyd: İttiham aktına görə, təqsirləndirilən şəxslər dövlət qeydiyyatına alınmadan fəaliyyət göstərməklə qanunsuz sahibkarlıq cinayətini törətmişlər. Bu, əsas cinayət əməli kimi təqdim olunur və ondan üç törəmə cinayət əməli irəli gəlir.		

Müstəqil epizodla əhatə olunan cinayət əməlinə dair ittiham
Külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığı (Cinayət Məcəlləsinin 206.4-cü maddəsi)
Qeyd: Bu epizod ayrıca cinayət əməli kimi irəli sürülmüşdür. Həmin əməl şəxsin qanunsuz sahibkarlıq fəaliyyəti ilə də əlaqəli olsa da, qanunsuz sahibkarlıq ittihamı irəli sürülməyə belə, müstəqil epizod üzrə ittihamın dispozişiyasında nəzərdə tutulan şərtlər mövcud olduqda həmin ittiham qüvvədə qala bilər.

Azərbaycanda QHT qanunvericiliyi və onun tətbiqi ilə bağlı AİHM-in formalaşmış presedent hüququnun pozulması

36. "Toplum işi" mahiyyət etibarilə AİHM-in Azərbaycanla bağlı, Konvensiyanın 18-ci maddəsinin 5-ci maddə ilə birlikdə pozulduğunu müəyyən etdiyi işlərlə əlaqəlidir. Bunlara Rəsul Cəfərov Azərbaycana qarşı, Anar Məmmədli Azərbaycana qarşı, Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı, Yunusova və Yunusov Azərbaycana qarşı, İntiqam Əliyev Azərbaycana qarşı, habelə İbrahimov və Məmmədov Azərbaycana qarşı işləri daxildir.

Hakimiyyət orqanları "Toplum işi"də də eyni xarakterli pozuntulara yol vermişlər. Buna görə hazırkı işə baxılarkən əvvəlki təcrübə nəzərə alınmalıdır. Bu məsələ hazırda Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən araşdırılır.

37. Məmmədli qrupu Azərbaycana qarşı işi (ərizə № 47145/14 və digər ərizələr) Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsində davam edən icraatdır. Nazirlər Komitəsi, digər məsələlərlə yanaşı, AİHK-nın 46-cı maddəsinə əsasən AİHM-in yekun qərarlarının icrasına nəzarət etmək səlahiyyətinə malikdir.

İş həmin qrupun qalan yeddi ərizəçisinə (əvvəllər İlqar Məmmədli qrupu kimi tanınan qrupun üzvlərinə) aiddir. Onlar insan hüquqları müdafiəçiləri, vətəndaş cəmiyyəti fəalları və jurnalistlərdir. Bu şəxslər 2013–2016-cı illərdə həbs edilmiş və barələrində həbs qətimkan tədbirləri seçilmişdir. AİHM həmin tədbirlərin onları cəzalandırmaq və susdurmaq məqsədilə cinayət hüququndan sui-istifadə təşkil etdiyini müəyyən etmişdir¹⁷.

Müvafiq ərizələr üzrə AİHM qərarlarına əsasən, Azərbaycan hakimiyyəti siyasi qərəz və vicdansız niyyətlə vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinə və tənqidi media təmsilçilərinə qarşı cinayət təqibindən sui-istifadə etmişdir.

38. AİHM, əsasən, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin (azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququnun) və 18-ci maddəsinin (hüquqlara qoyulan məhdudiyyətlərin qeyri-legitim

¹⁷ Ətraflı məlumat üçün bax: HUDOC EXEC, MAMMADLI Azərbaycana qarşı: <https://hudoc.exec.coe.int/?i=004-50875>

məqsədlərlə tətbiq edilməsinin qadağan olunmasının) pozuntularını müəyyən etmişdir.

Bu o demək idi ki, müvafiq işlərdə ərizəçilərə qarşı cinayət icraatları “əsaslı şübhə” tələbinə cavab vermirdi. Bunun iki əsas forması olmuşdur:

“İbrahimov və Məmmədov aspekti”: işlərdə təqdim olunan faktlar kifayət qədər sübuta əsaslanmamış və ya ehtimal olunan saxtalaşdırılmış sübutlarla dəstəklənmişdir.

“Rəsul Cəfərov və digərləri aspekti”: ittiham tərəfi maliyyə cinayətləri ilə bağlı müddəaları həddindən artıq geniş şərh etmiş, beləliklə, sui-istifadə riskini artırmışdır.

İkinci yanaşma Rəsul Cəfərov, Məmmədli və Əliyev işlərinə, habelə həmin qrupdakı digər müraciətlərə aiddir.

Bundan əlavə, AİHM müəyyən etmişdir ki, milli hakimiyyət orqanları ərizəçiləri fəaliyyətlərinə görə cəzalandırmaq məqsədilə vicdansız niyyətlə hərəkət etmişlər. Cinayət təqibləri legitim məqsədlərdən irəli gəlməmiş, əksinə, repressiya dalğasının tərkib hissəsi olmuşdur.

39. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, məhkəmə qərarlarının icrası yalnız fərdi tədbirlərlə məhdudlaşmır, ümumi tədbirləri də əhatə edir. Ümumi tədbirlərə mövcud inzibati praktikanın yaxşı inzibati praktika ilə əvəz olunması da daxildir.

Bu əsaslardan çıxış edərək, ümumi tədbirlərin inzibati praktikaya aid olan aspekti baxımından “inzibati praktika” anlayışının mənasını müəyyən etmək lazımdır.

Ümumi tədbirlərə dair Qaydaların 3-cü qeydində “inzibati praktika” anlayışı “presedent hüququ” anlayışı ilə yanaşı işlədilir. “Presedent hüququ” məhkəmə və icra hakimiyyəti orqanlarının müvafiq hüquq normalarını praktikada necə şərh etdiklərini, yəni onların şərhedici fəaliyyətini ifadə edir.

Məntiqi baxımdan “inzibati praktika” isə məhkəmə və icra hakimiyyəti orqanlarının öz səlahiyyətlərini həyata keçirərkən necə fəaliyyət göstərdiyini, yəni onların əməli fəaliyyətini ifadə edir.

Buradan belə nəticə çıxır ki, AİHK-nın 46-cı maddəsindən irəli gələn səlahiyyətləri çərçivəsində Nazirlər Komitəsi ümumi tədbirlər vasitəsilə hüquq pozuntularına səbəb olan mövcud əməli praktikanın yaxşılaşdırılmasına nəzarət edə bilər.

AİHM-in 18-ci maddə üzrə presedent hüququnun “Toplum işi”nə maddi-hüquqi baxımdan tətbiqi

40. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, Məmmədli qrupu işi vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin və tənqidi media təmsilçilərinin fəaliyyətlərinə görə onların qarşısını almaq və cəzalandırmaq məqsədilə təqib olunması ilə bağlıdır.

AİHM, digər məsələlərlə yanaşı, bu şəxslərə qarşı cinayət hüququndan sui-istifadə edilməsi ilə bağlı inzibati praktikanın mövcudluğunu müəyyən etmişdir. Bu praktika qanunvericilik və hüquq normalarının şərhilə yanaşı, hakimiyyət orqanlarının əməli fəaliyyətində də özünü göstərir.

Bu müəyyən etmədən çıxış edərək, Məmmədli qrupu işi üzrə ümumi tədbirlərin davam edən repressiya dalğasını da əhatə etdiyi mübahisəsizdir.

Məmmədli qrupu işinin inzibati praktika çərçivəsində yeni işlərə düzgün tətbiqi üçün aşağıdakı meyarlar məcmu şəklində qiymətləndirilməlidir:

Sonrakı işlərdə milli hakimiyyət orqanları tərəfindən maddi və ya prosessual cinayət hüququndan mahiyyətə eyni və ya oxşar şəkildə sui-istifadə edilib-edilməməsi. Maddi hüquq baxımından eyni və ya mahiyyətə oxşar ittihamlar, prosessual hüquq baxımından isə əsaslı şübhənin olmaması, özünü ittiham etməmək hüququnun və ya axtarış və götürmə zamanı prosessual hüquqların kobud şəkildə pozulması kimi hallar nəzərə alınmalıdır.

Aidiyyəti şəxslərin ictimai statusunun, profilinin və ya fəaliyyətinin Məmmədli qrupu işindəki şəxslərin statusu və fəaliyyəti ilə eyni və ya oxşar olması. Buraya insan hüquqları müdafiəçiləri, vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri, jurnalistlər və ictimai fəallar daxildir.

Cinayət icraatı başlanmazdan əvvəl və ya sonra hakimiyyət orqanlarının həmin şəxslərə qarşı qərəzli münasibət nümayiş etdirib-etdirməməsi.

41. Meyarların məcmu tətbiqinin təhlili. Yuxarıdakı suallara cavab vermək üçün "Toplum işi"nin təfərrüatları araşdırılmalıdır. 2024-cü ilin martından etibarən təxminən doqquz təqsirləndirilən şəxsə aid olan və onların həbsdə saxlanılması ilə nəticələnən ümumi faktlar aşağıdakı kimi ümumiləşdirilə bilər. Hesabatda qeyd olunur ki, iş materialları və açıq mənbələrdəki məlumatlar bu faktları təsdiqləyir.

1. Cinayət hüququndan sui-istifadə və sübutların əldə olunması. Bakı Şəhər Baş Polis İdarəsi bu işlər üzrə cinayət təqibini aparan orqan kimi, şəxslərin ofislərində və/və ya mənzillərində axtarış və götürmə tədbirləri keçirdikdən sonra cinayət işləri başlamışdır. Bu tədbirlər həmin şəxslərin və onların əlbir olduqları şəxslərin külli miqdarda nəgd pulun qaçaqmalçılığına hazırlaşmaları barədə "qərəzsiz mənbədən" əldə edildiyi iddia olunan əməliyyat məlumatına əsaslanmışdır.

Axtarış və götürmələrin əksəriyyəti Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə deyil, "Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Qanuna əsasən aparılmışdır. Hesabata görə, bu yanaşma şəxsləri müdafiəçi ilə təmin olunmaq hüququ da daxil olmaqla bir sıra prosessual təminatlardan məhrum edir və həyata keçirilə bilən tədbirlərin dairəsinin həddindən artıq geniş şərh edilməsinə imkan yaradır.

Axtarışlar şəxslər həbs edildikdən sonra, onlar polis əməkdaşlarının faktiki nəzarətində olarkən və müdafiəçi iştirak etmədən həyata keçirilmişdir. Polis protokollarına görə,

bu tədbirlər nəticəsində xarici valyutada külli miqdarda nağd pul və elektron cihazlar, o cümlədən mobil telefonlar götürülmüş, bəzi hallarda cihazlardakı məlumatlara daxil olunmuşdur.

Təqsirləndirilən şəxslər bildirirlər ki, polis əməkdaşları onların axtarışlarda lazımi qaydada iştirak etməsinə imkan verməmişlər. Onların iddiasına görə, nağd pul polis tərəfindən yerləşdirilmişdir. Əksər hallarda BŞBPİ-nin müraciətindən sonra müvafiq rayon məhkəmələri əməliyyat-axtarış tədbirlərinə post factum, yəni sonradan baxaraq icazə vermişlər.

BŞBPİ Cinayət Məcəlləsinin 206.3.2-ci maddəsi üzrə külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığına hazırlıq ittihamı ilə cinayət işləri başlamışdır. BŞBPİ-nin və müvafiq prokurorluğun müraciəti əsasında rayon məhkəmələri şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirləri seçmiş və sonradan bu müddətləri uzatmışlar.

Daha sonra BŞBPİ ilkin istintaqı başa çatdıraraq maliyyə cinayətləri ilə bağlı əlavə ittihamlar irəli sürmüş, işlərdən birində isə ilkin qaçaqmalçılıq ittihamını ağırlaşdırıcı hallarla yenidən tövsif etmişdir. Hesabatın müvafiq hissəsində ittiham aktının hələ verilmədiyi və şəxslərin iş materialları ilə tanışlıq prosesinin davam etdiyi bildirilirdi.

Əlavə ittihamlara mütəşəkkil cinayətkar birlik vasitəsilə ağırlaşdırıcı hallarda qanunsuz sahibkarlıq, cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması, külli miqdarda nağd pulun qaçaqmalçılığı, vergidən yayınma və qanunsuz əmək münasibətləri ilə bağlı əməllər daxil edilmişdir.

Bu ittihamların əksəriyyəti Məmmədli qrupu işindəki ittihamlarla eyni və ya oxşardır. Eyni ittihamlara qanunsuz sahibkarlıq və vergidən yayınma, oxşar ittihamlara isə çirkli pulların yuyulması və sənədlərin saxtalaşdırılması daxildir. Yeni ittiham qaçaqmalçılıqla bağlıdır.

İttiham aktının verilməməsi və ilkin ittihamların qısa məzmunlu olması səbəbindən ittiham tərəfinin hüquqi mövqeyi tam aydın deyil. Bununla belə, ittihamların hamısı ilkin axtarışlardan, ehtimal olunan şəkildə yerləşdirilmiş sübutlardan (külli miqdarda nağd puldan) və QHT fəaliyyətinə aid elektron sənədlərdən qaynaqlanır. Elektron məlumatların sübut kimi nə dərəcədə istifadə edildiyi isə ilkin ittihamlarda həmin məlumatlara istinad edilməməsi və yekun ittiham aktının hələ verilməməsi səbəbindən aydın deyil.

BŞBPİ ilkin ittihamlarda daha ümumi ifadələrdən istifadə etmiş və aidiyyəti şəxslərin QHT fəaliyyəti barədə danışmamışdır. Bununla yanaşı, hökumətyönlü media və hakimiyyətlə əlaqəli deputatlar "Toplum işi"ni adi maliyyə cinayətləri kimi deyil, qüvvədə olan QHT və media qanunvericiliyinin pozulması kimi təqdim etmişlər.

Buna görə ittiham aktının hələ verilməməsindən irəli gələn qeyri-müəyyənliyə baxmayaraq, rəsmi mövqedən işin mahiyyətə Məmmədli qrupu işinə oxşar olduğu nəticəsini çıxarmaq mümkündür.

Hesabatda həmçinin qeyd olunur ki, digər aidiyyəti şəxslərə qarşı cinayət işi və ittihamlar AbzasMedia işi ilə eynidir. Fərq ondadır ki, AbzasMedia işi üzrə ilkin istintaq artıq başa çatmışdır. Lakin BŞBPİ bu işlərdə ilkin istintaqı eyni qaydada aparır və qalan şəxslərə qarşı da eyni ittihamların irəli sürülməsinə maneə yoxdur.

Beləliklə, QHT fəaliyyəti ilə əlaqəli maliyyə cinayətlərinə dair ittihamları əhatə edən Məmmədli qrupu işinin “Rəsul Cəfərov və digərləri aspekti” icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının əməli fəaliyyətində mövcud inzibati praktikanın davamı kimi qiymətləndirilə bilər.

Yeni qaçaqmalçılıq ittihamı axtarış və götürmələrin nəticələrinə əsaslanır. Lakin yuxarıda göstəriləni kimi, həmin tədbirlər prosesual qanunvericiliyin ciddi pozuntuları ilə, şəxslər polis əməkdaşlarının faktiki nəzarəti altında olarkən həyata keçirilmişdir. Buna görə götürülmüş külli miqdarda nağd pulun polis tərəfindən yerləşdirilməsi ehtimalı mövcuddur.

Məmmədli qrupu işinin “İbrahimov və Məmmədov aspekti”ndə AİHM müsadirə edilmiş qanunsuz narkotik maddələr formasında sübutları araşdırmış və onların həmin işdə ehtimalən yerləşdirildiyini nəzərə almışdır. Axtarışların aparılma üsulu hazırkı işlərlə eyni olmuş, yalnız sübutun predmeti fərqlənmişdir: əvvəlki işdə narkotik maddələr, hazırkı işdə isə xarici valyutada külli miqdarda nağd pul.

Buna görə Məmmədli qrupu işinin həmin aspekti *mutatis mutandis*, yeni müvafiq dəyişikliklər edilməklə, hazırkı şəxslərə də tətbiq edilməlidir. Ehtimal olunan şəkildə yerləşdirilmiş sübutların ittiham irəli sürmək və həbs qətimkan tədbiri seçmək üçün əsaslı şübhə kimi istifadəsi icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının inzibati praktikasının davamı hesab edilməlidir.

Nəticə etibarilə, aidiyyəti şəxslərə qarşı milli hakimiyyət orqanları tərəfindən AİHK-nın 5.1 (c) maddəsinin tələb etdiyi əsaslı şübhə meyarına uyğun gəlməyən, maddi və ya prosesual cinayət hüququndan mahiyyətə eyni və ya oxşar sui-istifadə halları baş vermişdir.

2. Təqsirləndirilən şəxslərin ictimai profili. Təqsirləndirilən şəxslərin ictimai statusu və fəaliyyəti Məmmədli qrupu işindəki şəxslərin statusu ilə eyni və ya oxşardır. Onlar insan hüquqları müdafiəçiləri, vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri, jurnalistlər, siyasi və ictimai fəallardır.

Onların demək olar ki, hamısı hökumətin açıq tənqidçiləri olmuş və ya korrupsiyaya qarşı mübarizə, yaxşı idarəetmə, seçki monitorinqi və gənclərin iştirakı kimi sahələrdə tənqidi vətəndaş cəmiyyəti fəaliyyəti ilə məşğul olmuşlar.

Hətta Anar Məmmədli də on il sonra mahiyyətə eyni repressiv inzibati praktikanın ikinci dəfə hədəfinə çevrilmişdir. İbrahimov və Məmmədov işində AİHM müəyyən etmişdir ki, əsaslı şübhə tələbinin qiymətləndirilməsində şəxsin ictimai profili digər

amillərlə birlikdə mühüm rol oynayır. Buna görə hazırkı şəxslərin ictimai profili Məmmədli qrupu işindəki şəxslərin profili ilə üst-üstə düşür.

3. Hakimiyyət orqanlarının qərəzli münasibəti. Milli hakimiyyət orqanları aidiyyəti şəxslərə qarşı qərəzli münasibət nümayiş etdirmiş və bunu davam etdirirlər.

2023-cü ilin noyabrından hökumətyönlü media aidiyyəti şəxsləri, digər vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrini və jurnalistləri "Qərbin əlaltıları", "xarici agentlər", "xainlər" və "yaramazlar" adlandıran, onları QHT qanunvericiliyini pozmaqda ittiham edən məqalələr dərc etmişdir.

Bundan əlavə, hökumətyönlü media bəzi şəxslərin elektron cihazlarından qanunsuz əldə edilmiş və ehtimal ki, hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən sızdırılmış cinayət işi materiallarının seçilmiş hissələrindən istifadə edərək onların "anti-Azərbaycan məqsədləri" üçün "qanunsuz maliyyələşmə" ilə məşğul olduqlarını iddia etmişdir.

Bu məlumat sızmaları hökumətyönlü media vasitəsilə qarayaxma kampaniyasının hakimiyyət orqanları tərəfindən başladıldığı ehtimalını gücləndirir. Bəzi nəşrlərdə aidiyyəti şəxslər "qrant qaçaqmalçılığı"nda ittiham edilmiş, cinayət ittihamları onların QHT fəaliyyəti ilə əlaqələndirilmişdir.

Dövlət rəsmiləri də qarayaxma kampaniyasına qoşulmuşlar. Hakim partiyaadan olan bir neçə deputat aidiyyəti şəxslərlə əlaqəli təşkilatları anti-Azərbaycan qruplarından qanunsuz maliyyələşmə almaqda ittiham etmişdir. Prezident İlham Əliyev də Qərb ölkələrini Azərbaycana qarşı dezinformasiya kampaniyası aparmaq üçün vətəndaş cəmiyyəti və medianı qanunsuz maliyyələşdirməkdə ittiham edən oxşar bəyanatlar vermişdir¹⁸.

Dövlət rəsmilərinin bu bəyanatları Azərbaycan hakimiyyətinin aidiyyəti şəxslərə və oxşar vəziyyətdə olan digər insanlara qarşı siyasi qərəzini göstərir. Buna görə milli hakimiyyət orqanlarının həmin şəxslərə qarşı cinayət işi başlamaq, onları həbs etmək və həbsdə saxlamaqla bağlı gizli məqsəd güddüyü nəticəsinə gəlmək olar. Bu, AİHK-nın 18-ci maddəsinin 5-ci maddə ilə birlikdə pozulması məsələsini gündəmə gətirir.

42. Tətbiq oluna bilməsinə dair nəticə. Məmmədli qrupu işi üzrə qərarların icrası vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinə və jurnalistlərə qarşı cinayət hüququndan sui-istifadə edilməsinə dair inzibati praktikaya, o cümlədən hazırkı repressiya dalğasına tətbiq olunur.

"Toplum işi" yuxarıda göstərilən meyarları məcmu şəkildə ödəyir və Azərbaycanda milli hakimiyyət orqanlarının tənqidi vətəndaş cəmiyyəti və mediaya qarşı hüquq-

¹⁸ Apa.az, "Azərbaycan Prezidenti və Almaniyanın Kansleri birgə mətbuat konfransı keçiriblər" (26 aprel 2024): <https://apa.az/resmi-xeber/azerbaycan-prezidenti-ve-almaniyanin-kansleri-birge-metbuat-konfransi-keciribler-foto-yenilenib-838310>; Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, "Prezident İlham Əliyevin 2-ci Şuşa Qlobal Media Forumunun iştirakçıları ilə görüşü" (20 iyul 2024): <https://president.az/en/articles/view/66533>

mühafizə səlahiyyətlərindən düşmənin münasibətlə sui-istifadə etdiyini göstərən inzibati praktikanın mövcudluğunu təsdiqləyir. Buna görə məsələ üzrə Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin səlahiyyəti mövcuddur.

Maddi-hüquqi pozuntuların konkret aspektləri

43. İlk və əsas pozuntu sübutların qanunsuz əldə edilməsi ilə bağlıdır. İttihamlar üçün həlledici əhəmiyyət daşıyan sübutların polis tərəfindən yerləşdirildiyinə inanmaq üçün əsaslar mövcuddur.

İş üzrə əsas sübut istintaq zamanı aşkar edildiyi bildirilən külli miqdarda nağd puldur. İttihamın əsasını təşkil edən bu sübut "Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Qanunun 10-cu maddəsinin I hissəsinin 8-ci bəndinə əsaslandığı iddia edilən tədbirlər vasitəsilə əldə edilmişdir. Həmin tədbirlər binalara, yaşayış sahələrinə, hasarlanmış tikinti sahələrinə, tikililərə və torpaq sahələrinə daxil olma və baxış keçirilməsini əhatə etmişdir.

Məhkəmə sənədləri göstərir ki, bu tədbirlərə məhkəmə nəzarəti qaydasında rayon məhkəmələri tərəfindən icazə verilmişdir. Bununla belə, əməliyyat-axtarış tədbirləri, xüsusilə baxışlar, müxtəlif səbəblərə görə müvafiq qanunda müəyyən edilmiş məqsəd, əhatə dairəsi və məhdudiyyətlərə uyğun olmamışdır.

44. Baxış tədbirlərinin məqsəd və hədlərinin aşılması. Əməliyyat-axtarış baxışının məqsədi yaşayış və ya qeyri-yaşayış sahəsinə daxil olaraq həmin sahəni nəzərdən keçirməkdir. Lakin mübahisələndirilən tədbirlər zamanı əşyalar götürüldüyünə görə tədbirlər baxışın məqsəd və hədlərini aşmışdır. Buna görə həmin tədbirlər hüquqi baxımdan baxış hesab edilə bilməz və axtarış-götürmə tədbirləri kimi qiymətləndirilməlidir.

45. Prosessual təminatların olmaması. Axtarış və götürmədən fərqli olaraq, baxış zamanı müdafiəçi ilə təmin olunmaq hüququ kimi prosessual təminatlar nəzərdə tutulmur. Hazırkı işdə təqsirləndirilən şəxslər polis nəzarətində saxlanıldıkları və ya vəkili iştirakı məhdudlaşdırıldığı üçün müvafiq prosessual təminatlar mövcud olmamışdır. Bu, sübutların və baxış tədbirlərinin etibarlılığını şübhə altına alır.

46. Sübutların həqiqiliyinə dair şübhələr. Baxışların qanunsuz xarakteri sübutların həqiqiliyinə şübhə yaratmışdır. İstintaq və məhkəmə bu şübhələri aradan qaldırmamışdır. Bundan əlavə, ittiham tərəfinin təqdim etdiyi sübutlar qanunsuz yollarla əldə olunmuş ilkin sübutlardan asılıdır.

Beləliklə, əməliyyat-axtarış baxışları vasitəsilə əldə edilmiş sübutlar yolverilməz hesab edilməlidir və məhkəmə həmin sübutları nəzərə almaqla səhvə yol vermişdir.

47. Sübutların həqiqiliyinə etiraz. Təqsirləndirilən şəxslər ittiham tərəfinin təqdim etdiyi sübutların həqiqiliyinə və yolverilənliyinə etiraz edirlər. İş polis tərəfindən əməliyyat-axtarış baxışları vasitəsilə əldə edilmiş sübutlara əsaslanır. Bu tədbirlər AİHK-nın 8-ci

maddəsində təsbit olunmuş şəxsi həyata hörmət və mənzil toxunulmazlığı hüquqlarına müdaxilə təşkil edir.

Məhkəmə qanunsuz əldə edilmiş sübutlara əsaslanmaqla AİHK-nın 6.1-ci maddəsi ilə təmin edilən ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnu pozmuşdur. Bu qiymətləndirmə, müvafiq dəyişikliklərlə, İbrahimov və Məmmədov Azərbaycana qarşı işi ilə əlaqəlidir. Həmin işdə ehtimal olunan şəkildə yerləşdirilmiş sübutların ittiham irəli sürmək və həbs qətimkan tədbiri seçmək üçün əsaslı şübhə kimi istifadəsi araşdırılmış və bu hal icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının inzibati praktikasının davamı kimi qiymətləndirilmişdir.

48. Yuxarıda göstərilənlərə əsasən, qanunsuz əməliyyat-axtarış tədbirləri vasitəsilə əldə edilmiş sübutlar yolverilməz hesab edilməlidir. İttihamlar yolverilməz sübutlara əsaslandığı üçün onların hüquqi qüvvəsi də şübhə altına düşür. Hesabat bu məsələdə İbrahimov və Məmmədov Azərbaycana qarşı işinə, xüsusilə əvvəllər təqdim edilmiş sübutlardan qanunsuz sahibkarlıq ittihamı üzrə şəxsin həbsdə saxlanması üçün əsas kimi istifadə olunmasına istinad edir.

4.2. Pozuntuların prosessual aspektləri

49. Ədalətli məhkəmə araşdırmasının beynəlxalq monitoring standartları əsasında məhkəmə prosesində aşağıdakı məsələlər qiymətləndirilmişdir¹⁹:

Məhkəmə araşdırmasının açıq keçirilməsi;

Məhkəmənin müstəqilliyi və qərəzsizliyi;

Şəxsin məhkəmə araşdırmasında iştirak etmək və özünü müdafiə etmək hüququ, o cümlədən müdafiəni hazırlamaq üçün kifayət qədər vaxt və imkanların, habelə sübutlarla tanış olmaq hüququnun təmin edilməsi;

Məhkəmədə vəkillə təmsil olunmaq hüququ, o cümlədən bu hüquq barədə müvafiq məlumatlandırma, müəyyən hallarda pulsuz hüquqi yardım və vəkilin yardımının effektivliyi;

Tərəflərin prosessual bərabərliyi, o cümlədən sübut təqdim etmək, şahid çağırmaq və onları dindirmək hüquqları;

Təqsirsizlik prezumpsiyası və sübutetmə yükünün tətbiqi;

Şəxsin öz əleyhinə ifadə verməmək və məhkəmədə susmaq hüququ;

İşə ağlabatan müddətdə baxılması hüququ;

Azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ;

¹⁹ ATƏT/DTİHB-nin məhkəmə monitoring standartları əsasında: <https://odihr.osce.org/odihr/94214>; <https://odihr.osce.org/odihr/94216>

Əsaslandırılmış və açıq elan edilmiş məhkəmə qərarı almaq hüququ.

Məhkəmə monitorinqinin dörd əsas göstəricisi
Məhkəmənin müstəqilliyi və qərəzsizliyi (SSHBP-nin 14-cü maddəsi və AİHK-nın 6-cı maddəsi)
Təqsirsizlik prezumpsiyası və açıq məhkəmə araşdırması (BMT Təlimatı, 6A fəslə)
Müdafiə hüququ və tərəflərin prosessual bərabərliyi (BHK Təlimatı, 4-cü fəsil)
Məhkəməyədək həbsin özbaşına tətbiq edilməməsi (ATƏT Təlimatı, 5-ci fəsil)

50. Açıq məhkəmə araşdırması hüququ. Bu prinsipə riayət olunmasını yoxlamaq üçün aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

Məhkəmə iclasları haqqında məlumatın toplanıb-toplanmaması, bütün iclasları dəqiq əks etdirib-etdirməməsi və ictimaiyyətin görə və ya asanlıqla əldə edə biləcəyi yerdə dərc olunması;

Hakimlərin prosesdə birbaşa marağı olmayan şəxsləri məhkəmə zalına buraxmaq təcrübəsi və tərəflərə münasibətdən asılı olmayaraq ictimaiyyətin iclaslarda iştirakına imkan verilməsi;

Məhkəmə zalının ictimai marağın səviyyəsinə uyğun olub-olmaması və daha böyük zalın ayrılmasının mümkünlüyü;

Əsaslı səbəb olmadan hakim kabinetində iclas keçirilməsi;

İclas başladıqdan sonra ictimaiyyətin məhkəmə zalına daxil olmasına əsassız məhdudiyyətlər qoyulması;

Medianın məhkəmə zalına buraxılması və icazə müraciətlərinin izah verilmədən rədd edilməsi;

İclasın qapalı keçirilməsi zamanı maraqlar balansına riayət olunması və tərəflərin maraqlarını qorumaq üçün daha az məhdudlaşdırıcı vasitələrin nəzərdən keçirilməsi.

51. Məhkəmənin müstəqilliyi və qərəzsizliyi. Bu məsələnin qiymətləndirilməsi zamanı aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

Hakimlərin işə obyektiv sistem, məsələn, püşkatma yolu ilə təyin edilməsi; belə sistemdən istifadə edilmədikdə, bunun əsaslandırılması;

Hakimlərin müstəqil qərar qəbul etmək imkanına malik olması və ya xarici amillərdən asılı olduqlarını düşünmələri;

Hakimlərin tərəflərlə münasibətdə birinə digərindən daha müsbət yanaşması və ya təqsirsizlik prezumpsiyasına xələl gətirən fikirlər ifadə etməsi;

İşə baxan hakimlərin iclaslarda davamlı iştirakı və məhkəmə tərkibinin uyğunluğu;

Siyasi şəxslər və ya proses iştirakçıları tərəfindən məhkəmənin qərarına təsir göstərmək məqsədilə təhdidlərin olub-olmaması;

İş iştirakçıları tərəfindən korrupsiya və ya hakimlərə qeyri-qanuni təsir iddialarının irəli sürülməsi, yaxud ictimaiyyətdə məhkəmənin ədalətli olmadığı barədə təsəvvürün mövcudluğu;

Məhkəmənin müdafiə və ya ittiham tərəfinin arqumentlərini lazımi qaydada nəzərdən keçirməməsi və ya onları əsaslandırmadan rədd etməsi;

Məhkəmə qərarlarında nəzərə alınmış sübutların və hüquqi əsaslandırmanın göstərilməsi;

Məhkəmədə təqdim olunmamış sübutların qərar qəbul edilərkən nəzərə alınması;

Hakimlərin müstəqilliyinə təsir göstərən amillərin, məsələn, fərqli mövqe ifadə edən hakimlərin mənfi qiymətləndirilməsinin nəzərə alınması.

52. Məhkəmədə iştirak və müdafiə hüququ. Şəxsin bu hüququnun təmin olunmasını qiymətləndirmək üçün aşağıdakılar araşdırılmalıdır:

Şəxsin məhkəməyə gəlməsi üçün lazımi qaydada çağırılması və qiyabi mühakimə olunmuş şəxslərin qərara etiraz etmək üçün real imkanının olması;

İclasdan müvəqqəti kənarlaşdırılan təqsirləndirilən şəxsin vəkillə təmsil olunması və olmadığı müddətdə baş verənlər barədə məlumatlandırılması;

Təqsirləndirilən şəxsin öz xeyrinə sübut təqdim etmək və iş materiallarına çıxış əldə etmək imkanının olması;

İttiham tərəfinin bəraətverici sübutları gizlətməsi barədə iddiaların və ya əlamətlərin mövcudluğu;

Təqsirləndirilən şəxsin ifadəsinin təzyiq altında alınması, müdafiəsini təqdim etməsinə mane olmaq üçün hədələnməsi və ya başqa şəxsləri qorumağa məcbur edilməsi barədə iddiaların lazımi qaydada araşdırılması;

Şəxsin verdiyi və imzaladığı ifadələrin məzmunu ilə tanış olmaq imkanı;

İttiham tərəfinin təqdim etdiyi və ya məhkəmənin topladığı sübutlara qarşı müdafiə hazırlamaq üçün kifayət qədər vaxtın olması;

Müdafiə şahidlərinin ifadə verməmələri üçün təzyiqə məruz qalıb-qalmaması.

53. Vəkilin hüquqi yardımından istifadə hüququ. Bu hüququn təmin edilməsi baxımından aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

Şəxsin öz seçdiyi vəkilin xidmətlərindən istifadə edə bilməsi;

Məhkəmə və ya ittiham tərəfinin bu hüquqları vaxtında, aydın və anlaşılan formada izah etməsi;

Şəxsin vəkillə məxfi məsləhətləşməsi və məhkəmədən əvvəl bunun üçün ağlabatan vaxt əldə etməsi;

Vəkilin həbsdə olan müvəkkili ilə görüşünə məhdudiyyətlərin qoyulması;

Şəxsin təyin edilmiş vəkildən razı olub-olmaması və vəkil hüquqları açıq-aşkar nəzərə alınmadıqda və ya müdafiə üçün səriştəsiz olduqda məhkəmənin başqa vəkil təyin etməsi;

Şəxs məhkəməyə gəlməkdən imtina etdikdə vəkilin məhkəmə prosesində iştirak etməsi.

54. Tərəflərin prosesual bərabərliyi. Bu prinsipin təmin olunmasını qiymətləndirmək üçün aşağıdakılar araşdırılır:

Müdafiə və ya ittiham tərəfinin vəsatətlərinin əsaslandırılmadan rədd edilməsi;

Məhkəmənin açıq və ya dolayı şəkildə tərəflərdən birinə üstünlük verməsi;

Hər iki tərəfə sübut toplamaq və təqdim etmək üçün kifayət qədər vaxt və imkan verilməsi;

Müdafiə tərəfinin ittiham tərəfi ilə eyni əsaslarla ekspert sübutu tələb edə bilməsi.

55. Təqsirsizlik prezumpsiyası və sübutetmə yükü. Aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

Hökm çıxarılmamışdan əvvəl hakimlərin şəxsin təqsirli olduğunu göstərən ifadələr işlətməsi;

Hakimlərin dolayı və ya ziddiyyətli sübutlara lazımi əsaslandırma olmadan həddindən artıq əhəmiyyət verməsi;

Məhkəmənin qanuna zidd olaraq şəxsdən öz təqsirsizliyini sübut etməsini tələb etməsi;

Təqsirləndirilən şəxsin şübhəli şəxs kimi hüquqları izah edilmədən onun şahid qismində verdiyi ifadələrdən istifadə edilməsi;

İstintaq zamanı işgəncə və ya pis rəftar iddialarının məhkəmə və ittiham tərəfi tərəfindən lazımi araşdırma aparılmadan rədd edilməsi;

Birgə təqsirləndirilən şəxsin və ya başqa məhkumun ifadəsinin digər şəxsin məhkum edilməsinə səbəb olan yeganə sübut olması;

Dövlət rəsmilərinin təqsirləndirilən şəxsləri artıq təqsirli hesab etdiklərini göstərən ictimai bəyanatları.

56. Öz əleyhinə ifadə verməmək və susmaq hüququ. Bu hüququn təmin olunması üçün aşağıdakılar araşdırılır:

Təqsirləndirilən şəxsin susmasının öz-özlüyündə təqsir əlaməti hesab edilməsi;

Şəxsin etiraf etməsi üçün ona rüşvət verilməsi, hədələnməsi və ya başqa üsullarla təsir göstərilməsi;

Şəxsin hüquqları barədə lazımi qaydada məlumatlandırılması və zərurət olduqda məhkəmə zamanı həmin hüquqların ona xatırladılması.

57. İşə gecikmədən baxılması hüququ. Bu hüququ qiymətləndirmək üçün aşağıdakılar nəzərə alınır:

Məhkəmə iclaslarının əsaslı səbəb olmadan təxirə salınması;

Ekspert və ya digər sübutların təqdim edilməsinin əsassız dərəcədə uzun çəkməsi və məhkəmənin prosesi sürətləndirmək üçün tədbirlər görməsi;

Məhkəmənin icraatı səmərəli idarə etməsi;

İş üçün zəruri olan, lakin məhkəməyə gəlmək istəməyən və ya gələ bilməyən şahidlərin iştirakını təmin etmək üçün lazımi tədbirlərin görülməsi.

58. Azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ. Bu hüququn qorunması baxımından aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

Həbsdə olan təqsirləndirilən şəxslərin işlərinə digər işlərə nisbətən üstünlük verilməsi;

Təyin edilən cəzaların təqsirləndirilən şəxslərin məhkəməyədək həbsdə keçirdikləri müddətlə mütənasibliyi.

59. Məhkəməyədək həbs məsələsinə baxan hakimlər həbs üçün bütün əsasların mövcudluğunu lazımi qaydada yoxlayırlarmı? Həbs qərarlarında alternativ qətimkan tədbirlərinin niyə yetərli olmadığı əsaslandırılırmı?

60. Əsaslandırılmış məhkəmə qərarı hüququ. Bu hüququn təmin olunmasını qiymətləndirmək üçün aşağıdakılar nəzərə alınır:

Qərarın açıq elan edilməsi;

Məhkəmənin nəticələrini işdə təqdim olunan faktlara və qanuna əsaslanan yetərli səbəblərlə izah etməsi;

Təyin olunan cəzanın qanunla müəyyən edilmiş hədlərdə olması və ağırlaşdırıcı və yüngülləşdirici halların lazımi qaydada əsaslandırılması;

Ağırlaşdırıcı və yüngülləşdirici hallar üzrə sübutetmə standartının tətbiqi. Məsələn, ağırlaşdırıcı hallar ağlabatan şübhədən kənar sübut edilməli, yüngülləşdirici hallar isə sübutların üstünlüyü meyarı əsasında qiymətləndirilməlidir.

Məhkəmə monitorinqi zamanı müşahidə edilmiş prosesual pozuntular

61. Yuxarıda göstərilən monitorinq standartları əsasında Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsində birinci instansiya araşdırması zamanı aşağıdakı prosesual çatışmazlıqlar müşahidə edilmişdir²⁰:

- Şahidlərin ifadələri ilə bağlı: Sədrlik edən hakim və dövlət ittihamçısı şahidlərin ifadələri zamanı onları çaşdırmağa və ya qorxutmağa çalışmışlar. Ağır Cinayətlər Məhkəməsində ifadə verən şahidlərin əksəriyyəti ilkin istintaqda ifadələrinin təzyiq altında alındığını bildirmişdir. Onlar müstəntiqlərin qışqırdıqlarını, telefonlarını əllərindən aldıklarını və təqsirləndirilən şəxslərin əleyhinə necə ifadə verməli olduqlarını diktə etdiklərini söyləmişlər. Şahidlər məhkəmədən ilkin istintaq ifadələrini deyil, məhkəmə zalında verdikləri ifadələri nəzərə almağı xahiş etmişlər.

Şahidlərə verilən sualların əsas hissəsi onların ödəniş alıb-almaması ilə bağlı olmuşdur. Şahidlər əməkhaqqı alan işçilər deyil, təcrübə proqramının iştirakçıları olduqlarını bildirmişlər. Təcrübə müddətində bəzən əməkhaqqı deyil, təcrübə iştirakçısı üçün nəzərdə tutulan ödəniş almışlar. Buna baxmayaraq, sədrlik edən hakim və dövlət ittihamçısı onların əməkhaqqı aldıklarını iddia etmişlər.

Təzyiq iddiaları ilə bağlı hakim və dövlət ittihamçısı şahidlərə ilkin istintaqdakı ifadələrini dəyişəcəkləri təqdirdə yalan ifadə verməyə görə məsuliyyətə cəlb oluna biləcəklərini söyləmiş, bununla onları qorxutmağa çalışmışlar.

- Axtarışda iştirak edən hal şahidlərinin ifadələri ilə bağlı: Əməliyyat-axtarış tədbirləri və Cinayət-Prosesual Məcəlləyə əsasən, hal şahidləri əməliyyat tədbirlərində iştirak edən, polis əməkdaşları tərəfindən tədbir başlamazdan dərhal əvvəl dəvət olunan təsadüfi şəxslər olmalıdırlar.

İlkin axtarış və götürmə tədbirlərində iştirak etmiş hal şahidlərinin əksəriyyəti məhkəməyə gəlməmişdir. Müdafiə tərəfi onların çağırılması barədə vəsatətlər versə də, məhkəmə həmin vəsatətləri mahiyyəti üzrə əsaslandırmadan rədd etmiş, şifahi şəkildə bir şahidin iştirakının kifayət etdiyini bildirmişdir.

Məhkəmədə ifadə verən bəzi hal şahidləri ilkin ifadələri ilə ziddiyyət təşkil edən məlumatlar təqdim etmişlər. Belə hallarda dövlət ittihamçısı müdaxilə edərək şahidlərə faktları "xatırlamağa kömək etməyə", yəni onların ifadələrini istiqamətləndirməyə çalışmışdır.

- Ekspertlərin ifadələri ilə bağlı: Ekspertlər müdafiə tərəfinin verdiyi sualların əksəriyyətinə cavab verməmişlər. Məsələn, vergi yoxlaması üzrə ekspert konkret

²⁰ Məhkəmə monitorinqi dövründə şahid ifadələri, sənədlərin tədqiqi, sübutların istisna edilməsi və sübutlara etiraz barədə vəsatətlər də daxil olmaqla 30-dan çox əsas məhkəmə iclası bilavasitə müşahidə edilmişdir.

hallarda verginin nə vaxt tətbiq edilməli olduğuna dair suallara cavab verə bilməmiş və əsasən ekspert rəyinin ümumi məzmununa istinad etmişdir.

Ekspertlərin suallara cavab verməməsinin məhkəmə iclasının protokolunda lazımi qaydada əks etdirilmədiyi müşahidə edilmişdir. Nəticədə ekspertlərin iştirakı və dindirilməsi formal xarakter daşımışdır.

– Hakimlərin subyektiv qərəzsizliyi ilə bağlı: Sədrlik edən hakim təqsirləndirilən şəxslər, xüsusilə Akif Qurbanov və Əli Zeynal müvafiq çatışmazlıqları qaldırmağa çalışarkən onlarla təhqiramiz ifadələrlə danışmışdır.

Bu davranış hakimlərin qərəzsizlik tələbinə əməl etmədiyini göstərir və belə bir məhkəmə araşdırması üçün ciddi problemdir. Sədrlik edən hakim bu münasibəti təsadüfi deyil, sistemli və təkrarlanan xarakter daşımışdır.

Məhkəmə monitorinqinin digər aspektlərinin qiymətləndirilməsi

62. “Toplum işi” üzrə AİHK-nın 6-cı maddəsi ilə bağlı məsələlər AİHM-in siyasi motivli cinayət təqibi, sübutların ədalətsiz qiymətləndirilməsi, özbaşınalıq və tərəflərin prosessual bərabərliyi barədə presedent hüququ kontekstində araşdırılmalıdır.

Ən mühüm son qərarlardan biri, şübhəsiz ki, 27 yanvar 2026-cı ildə çıxarılmış Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı (№ 4) qərarıdır. Həmin işdə maliyyə cinayətləri və “qanunsuz sahibkarlıq” ittihamları üzrə cinayət təqibi araşdırılmışdır.

AİHM həmin işdə Azərbaycan məhkəmələrinin “əsaslı şəkildə qüsurlu və açıq-aşkar özbaşına” davrandığını və “icraatın ədalətliliyinin digər ədalətli məhkəmə araşdırması təminatlarını mahiyyət etibarilə təsirsiz edəcək dərəcədə pozulduğunu” müəyyən etmişdir (qərarın 210-cu bəndi).

63. Bu qərar “Toplum işi” üçün birbaşa əhəmiyyət daşıyır, çünki burada da hökumət siyasi motivli cinayət təqibi aparmaq üçün maliyyə cinayətləri ilə bağlı ittihamlardan istifadə edir.

Bundan əlavə, Xədicə İsmayılova (№ 4) işində AİHM Konvensiyanın 10-cu maddəsinin də pozulduğunu müəyyən etmişdir. Məhkəmə vurğulamışdır ki, milli məhkəmələr ittiham tərəfinin arqumentlərini tənqidi qiymətləndirmədikdə və adi, legitim peşə fəaliyyətini cinayət xarakterli iqtisadi fəaliyyət kimi şərh etdikdə cinayət icraatının açıq-aşkar özbaşına xarakter alması riski yaranır.

64. Bu yanaşma “Toplum işi” üçün də əhəmiyyətlidir. Burada da ittihamın əsas məntiqi jurnalistika və vətəndaş cəmiyyəti fəaliyyətini genişləndirici hüquqi şərh vasitəsilə cinayət xarakterli iqtisadi fəaliyyət kimi təqdim etməkdən ibarət görünür.

Bununla belə, “Toplum işi”nin AİHK-nın 6-cı maddəsi baxımından əhəmiyyəti yalnız Xədicə İsmayılova (№ 4) işi ilə məhdudlaşmır. Digər işlər də Azərbaycan məhkəmələrinin hazırkı işdə 6-cı maddənin tələblərini hansı üsullarla pozmuş ola biləcəyini göstərir.

AİHM-in presedent hüququnda əsas prinsip ondan ibarətdir ki, AİHK-nın 6-cı maddəsi məhkəmə araşdırmasının bütövlükdə ədalətli olmasını təmin edir.

Məsələn, İbrahim və digərləri Birləşmiş Krallığa qarşı işində Böyük Palata qərara almışdır ki, 6-cı maddənin əsas tələbi cinayət icraatının ayrı-ayrı texniki pozuntulara deyil, ümumi ədalətliyinə əsasən qiymətləndirilməsidir.

Eyni qaydada, Bıkov Rusiyaya qarşı işində Məhkəmə sübutların yolverilənliyini müəyyən etməyin milli məhkəmələrin vəzifəsi olduğunu qəbul etsə də, 6-cı maddəyə riayət olunmasını qiymətləndirmək üçün sübutların necə əldə edilməsinə, onlara etiraz etmək imkanına və məhkəmə prosesinin ümumi etibarlılığına diqqət yetirilməli olduğunu bildirmişdir.

Bu prinsiplər "Toplum işi" üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Müdafiə tərəfi qanunsuz axtarış və götürmə tədbirləri, prosessual təminatların məhdudlaşdırılması, sübutların yerləşdirilməsi və qanunsuz əldə edilmiş sübutların sonradan ekspertiza vasitəsilə araşdırılması da daxil olmaqla, sübutların etibarlılığı ilə bağlı məsələlər qaldırmışdır.

Belə hallarda AİHK-nın 6-cı maddəsinə əsasən məhkəmə yalnız sübutların yolverilənliyinə dair formal etirazlarla kifayətlənməməli, sübutların ümumi etibarlılığını da nəzərə almalıdır.

65. Bu məsələ növbəti mövzu — şahidlərin dindirilməsi ilə sıx bağlıdır və həmin mövzu da "Toplum işi" üçün əhəmiyyətlidir.

66. AİHK-nın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin "d" yarım-bəndinə əsasən, təqsirləndirilən şəxs əleyhinə ifadə verən şahidləri dindirmək və öz xeyrinə ifadə verən şahidlərin ittiham tərəfinin şahidləri ilə eyni şərtlərlə dindirilməsini təmin etmək hüququna malikdir.

Strasburq presedent hüququnda AİHM bu təminatın məhkəmələr qarşısında şahidləri dindirmək hüququnun xəyali və ya formal olmamasını təmin etmək kimi mühüm vəzifə qoyduğunu dəfələrlə vurğulamışdır. Bu yanaşma Böyük Palatanın Al-Xavaca və Taheri Birləşmiş Krallığa qarşı qərarında əksini tapmışdır.

Şatssəşvili Almaniya qarşı işində Məhkəmə etibarlılığı öz-özlüyündə aydın olmayan sübutlarla bağlı məhkəmələrin daha yüksək ehtiyatlılıq nümayiş etdirməli olduğunu bildirmişdir.

Nəhayət, Othman (Əbu Qatada) Birləşmiş Krallığa qarşı işində Məhkəmə məcburetmə yolu ilə əldə edilən sübutların AİHK-nın 6-cı maddəsi baxımından əhəmiyyətli problemlər yaratdığını qeyd etmişdir.

67. Ədalətli məhkəmə araşdırmasının bu prinsipləri "Toplum işi" üçün birbaşa əhəmiyyətlidir. Müdafiə tərəfi mətbuata verdiyi məlumatlarda bildirmişdir ki, müdafiəni hazırlayarkən bəzi ifadələrin, o cümlədən təqsirləndirilən şəxslərin

məhkəməyədək mərhələdə verdikləri ifadələrin təzyiq altında alınmış ola biləcəyini nəzərə almaq məcburiyyətində qalmışdır.

Oxşar işlərdə məhkəmədə ifadə verən şahidlərin onlara aid edilən cinayət xarakterli hərəkətləri inkar etdikləri və ya əvvəlki ifadələrinin doğruluğuna şübhə ilə yanaşdıqları barədə məlumatlar yayılmışdır.

Belə hallarda məhkəmə ümumi sübut etirazları ilə kifayətlənməməli, ziddiyyətlər əsasında sübutların etibarlılığını qiymətləndirməlidir. Sübutların hansı şəraitdə əldə edildiyi və məcburetmədən istifadə olunması ehtimalı ayrıca araşdırılmalıdır.

Sübutların yolverilənliyi onların ümumi etibarlılığı ilə əlaqəli şəkildə qiymətləndirilməlidir. Qaydalara uyğun olmayan şəraitdə əldə edilmiş sübutlar məhkəmə tərəfindən yüksək ehtiyatlıqla araşdırılmalıdır.

68. Sübutların qanunsuz əldə edilməsi ilə bağlı iddialar olduqda, məhkəmə həmin iddiaları onların təqsirləndirilən şəxsin hüquqlarına təsiri kontekstində araşdırılmalıdır. Məcburetmə iddiaları irəli sürüldükdə isə məhkəmə bu iddiaların əsaslı olub-olmadığını və əsaslı olduğu təqdirdə onların nə dərəcədə təsir göstərdiyini xüsusi olaraq qiymətləndirməlidir.

69. Təqsirləndirilən şəxsin ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ qərəzsiz hakimlər tərəfindən mühakimə olunmaq hüququnu da əhatə edir.

AİHK-nın 6-cı maddəsi məhkəmənin həm subyektiv, həm də obyektiv baxımdan qərəzsiz olmasını tələb edir. Bu prinsip AİHM-in presedent hüququnda, o cümlədən Böyük Palatanın Kyprianou Kiprə qarşı qərarında təsbit edilmişdir. Həmin qərarda vurğulanmışdır ki, qərəzsizlik tələbi, ilk növbədə, zahiri görünüşlə bağlıdır, çünki ədalət mühakiməsi yalnız həyata keçirilməməli, həm də həyata keçirildiyi görünməlidir.

Eyni qaydada, Böyük Palatanın Micallef Maltaya qarşı qərarında obyektiv qərəzsizlik məsələsinin də mümkün qərəzin qiymətləndirilməsində əhəmiyyət daşıdığı göstərilmişdir.

70. Bu prinsip "Toplum işi" üçün əhəmiyyətlidir, çünki mətbuatda məhkəmənin ittiham tərəfinin xeyrinə qərəzli davranması barədə məlumatlar yayılmışdır.

Burada qərəzi birbaşa və şübhəsiz şəkildə sübut edən tək bir faktın mövcud olduğu iddia edilmir. Qərəzsizliklə bağlı problemlər müdafiə tərəfinin qaldırdığı bir neçə məsələnin məcmusundan irəli gəlir. Bunlara sübutlarla bağlı etirazların qəbul edilməsi, ittiham tərəfinin sübutlarının kifayət qədər ciddi yoxlanılmaması, şahidlərin formal dindirilməsi və müdafiə tərəfinin sübutlarına dair məsələlərin formal qaydada araşdırılması daxildir.

Bu məsələlər birlikdə qiymətləndirildikdə məhkəmənin obyektiv qərəzsizliyi barədə əsaslı suallar yarana bilər.

71. Bununla sıx əlaqəli digər məsələ AİHK-nın 6-cı maddəsi ilə təmin olunan müdafiə hüququ, xüsusilə tərəflərin prosessual bərabərliyi prinsipidir.

Bu prinsip AİHM-in bir sıra qərarlarında, o cümlədən Böyük Palatanın Dombo Beheer B.V. Niderlanda qarşı qərarında inkişaf etdirilmişdir. Həmin qərara əsasən, 6-cı maddə hər bir tərəfə mövcud sübutlar əsasında öz mövqeyini və ya müdafiəsini təqdim etmək üçün əqləbatan imkan verilməsini və onun qarşı tərəflə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə əlverişsiz vəziyyətə salınmamasını tələb edir.

Bu prinsip "Toplum işi" üçün aydın şəkildə əhəmiyyətlidir. İttiham tərəfi müdafiənin malik olmadığı mühüm resurslara və prosessual imkanlara sahibdir. Bunlara sənədli sübutlara nəzarət, ekspertiza imkanları, dövlət resursları və təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlanması daxildir.

Eyni zamanda, müdafiə tərəfinin fəaliyyəti təqsirləndirilən şəxslərin fiziki olaraq həbsdə saxlanması ilə əhəmiyyətli dərəcədə çətinləşmişdir. Bu, xüsusilə səhhəti ağır vəziyyətdə olan Ələsgər Məmmədliyə aiddir.

72. Həbsdə keçirilən uzun müddət müdafiənin effektivliyini də ciddi şəkildə məhdudlaşdırır. "Toplum işi" kimi mürəkkəb maliyyə işlərində uzunmüddətli həbs təqsirləndirilən şəxslərin müdafiəni əlaqələndirmək, vəkillərlə məsləhətləşmək, sübutları nəzərdən keçirmək, sənədlər hazırlamaq və ekspert araşdırmaları aparmaq imkanlarını azaldır.

73. Beləliklə, "Toplum işi" müdafiə hüququnun ədalətli şəkildə həyata keçirilməsi və bunun nəticəsi olaraq məhkəmə araşdırmasının bütövlükdə ədalətliyi barədə ciddi suallar yaradır.

AİHM-in presedent hüququ bu baxımdan təqsirləndirilən şəxsin vəkilin effektiv yardımından istifadə hüququna və mürəkkəb maliyyə işlərində ədalətli məhkəmə araşdırmasının ümumi prinsiplərinə xüsusi əhəmiyyət verir.

AİHM-in yanaşmasına görə, şəxsin 6-cı maddə ilə təmin olunan hüquqlarını, o cümlədən vəkilin effektiv yardımından istifadə hüququnu həyata keçirmək imkanına müxtəlif amillər təsir göstərə bilər.

İdalov Rusiyaya qarşı işində Məhkəmə uzunmüddətli həbsin müdafiəçisinin effektiv hüquqi yardım göstərmək imkanını zəiflədə biləcəyini qəbul etmişdir. Moiseyev Rusiyaya qarşı işində isə uzun müddət həbsdə saxlanılmanın şəxsin ədalətli məhkəmə araşdırması hüququna mənfi təsir göstərə biləcəyi bildirilmişdir.

"Toplum işi" təqsirləndirilən şəxslərin azadlıq hüququ ilə AİHK-nın 6-cı maddəsindəki ədalətli məhkəmə araşdırması təminatının kəsişməsində bir sıra problemlər yaradır. Xüsusilə, həbsdə saxlanılmanın vəkilin effektiv yardımından istifadə hüququna təsiri mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Bu işdə müdafiənin hazırlanması sənədli sübutların təhlili, təqsirləndirilən şəxslər arasında məsləhətləşmə, müdafiə sənədlərinin əlaqələndirilməsi və maliyyə hesabatlarının ekspert araşdırmasını əhatə edən çoxsaylı çətinliklərlə müşayiət olunur. Buna görə şəxslərin məhkəməyədək uzun müddət həbsdə saxlanması onların AİHK-nın 6-cı maddəsi ilə təmin olunan hüquqlarını əhəmiyyətli dərəcədə məhdudlaşdırır.

74. "Toplum işi" üzrə əlavə problem təqsirləndirilən şəxslərin səhhəti ilə bağlıdır. Bu məsələ vəkilin effektiv yardımından istifadə hüququ ilə də əlaqəlidir, çünki şəxsin sağlamlıq vəziyyəti vəkil seçmək və müdafiəni təşkil etmək imkanına təsir göstərir.

AİHM-in presedent hüququ göstərir ki, vəkilin effektiv yardımından istifadə hüququ şəxsin məhkəmə prosesində effektiv iştirak etmək hüququ ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır.

Stanford Birləşmiş Krallığa qarşı işində Məhkəmə effektiv iştirakın Konvensiyanın 6-cı maddəsi ilə tələb olunan ədalətli məhkəmə araşdırmasının əsas aspektlərindən biri olduğunu bildirmişdir.

75. Bu baxımdan "Toplum işi" xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Ələsgər Məmmədlinin səhhəti əhəmiyyətli dərəcədə pisləşmişdir. Məhkəmə bu vəziyyəti nəzərə almasa, AİHK-nın 6-cı maddəsinin tələblərini yerinə yetirməmiş olacaqdır.

76. Təqsirləndirilən şəxslərə qarşı irəli sürülmüş ittihamların hüquqi xarakteristikası da "Toplum işi"nin qiymətləndirilməsində xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Rəsul Cəfərov və İntiqam Əliyev işlərində AİHM Azərbaycan məhkəmələrinin qanunvericiliyi həddindən artıq geniş şərh etməsi və vətəndaş azadlıqlarını məhdudlaşdırmaq məqsədilə şəxslərə iqtisadi cinayət ittihamları irəli sürməsi tendensiyasından ciddi narahatlığını ifadə etmişdir.

Hər bir iş öz faktları əsasında qiymətləndirilməli olsa da, Azərbaycan məhkəmələrinin qanunvericiliyi onun hərfi mənasını aşan şəkildə şərh etməsi "Toplum işi" üçün xüsusi əhəmiyyət daşıya bilər.

Müdafiə tərəfi bildirmişdir ki, irəli sürülmüş ittihamlar cinayət hüququnun tətbiq dairəsinə daxil deyil. Onlar iqtisadi fəaliyyətin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi çərçivəsində qeydiyyat, hesabat və tənzimləmə məsələlərinə aiddir.

AİHK-nın 6-cı maddəsinin prinsiplərinə əsasən, bu ittihamlara baxan məhkəmə müdafiənin həmin arqumentini diqqətlə araşdırmalıdır. Məhkəmə bunu etmədikdə və ittiham tərəfinin hüquqi şərhini tənqidi yoxlama aparmadan qəbul etdikdə müdafiə tərəfinin ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnu poza bilər.

Bu baxımdan "Toplum işi" iqtisadi cinayətlərin hüquqi şərhinin cinayət hüququnun qəbul edilmiş həddlərini aşması ilə bağlı olan Xədicə İsmayılova (№ 4) işinə bənzəyir.

77. "Toplum işi" üzrə AİHK-nın 6-cı maddəsi ilə bağlı bütün məsələlər birlikdə, AİHM-in yuxarıda müzakirə olunan presedent hüququ nəzərə alınmaqla qiymətləndirildikdə,

iddia olunan hüquq pozuntularının məcmu təsirinin ədalətli məhkəmə araşdırması təminatının pozulmasını müəyyən etmək üçün kifayət etdiyi görünür.

AİHM-in presedent hüququ göstərir ki, icraatın ədalətliliyi yalnız ayrı-ayrı prosesual çatışmazlıqlar əsasında qiymətləndirilməməlidir. "Toplum işi" üzrə məhkəmə müdafiənin effektiv hüquqi yardım, tərəflərin prosesual bərabərliyi və digər ədalətli məhkəmə araşdırması hüquqlarına etinasız yanaşıbsa, məhkəmə prosesi bütövlükdə AİHK-nın 6-cı maddəsinin tələblərinə cavab verməmiş ola bilər.

İLKİN NƏTİCƏLƏR

Siyasi məhbus statusunu göstərən amillər

78. Təqsirləndirilən şəxslər adi cinayətkarlar deyillər. Onların bir çoxu vətəndaş cəmiyyətinin üzvləri kimi və ya dövlətdən müstəqil şəkildə ictimai maraq doğuran məsələlərdə açıq mövqe bildirmələri ilə tanınırlar:

Akif Qurbanov – seçkilərin saxtalaşdırılmasını açıq şəkildə tənqid etmiş Mərkəzi Seçki Komissiyasının keçmiş üzvü, IDI və Üçüncü Respublika Platformasının təşəbbüskarlarından biri;

Ələsgər Məmmədli – tanınmış media hüququ üzrə hüquqşünas, Toplum TV-nin orta q sahib;

Ruslan İzzətli – uzun müddətdir siyasi fəaliyyətlə məşğul olan fəal, Üçüncü Respublika Platformasının orta q təsisçisi;

Digər təqsirləndirilən şəxslər (Müşfiq Cabbarov, Əli Zeynal, Ramil Babayev, İlkin Əmrahov, Fərid İsmayılov və Elmir Abbasov) müstəqil jurnalistlər, menecerlər və fəallar.

79. Bundan əlavə, təqsirləndirilən şəxslərdən heç birinin əvvəllər cinayət məsuliyyətinə cəlb olunaraq məhkum edildiyi göstərilir.

80. Qaçaqmalçılıq, qanunsuz sahibkarlıq, vergidən yayınma və cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması iqtisadi cinayətlərdir. Lakin müstəqil və icazəsiz media resurslarının yaradılması və təşkili faktiki olaraq Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının söz və birləşmək azadlığını qoruyan 10-cu və 11-ci maddələri ilə təmin edilən fəaliyyətlərin cinayətləşdirilməsi ilə nəticələnir.

Başqa sözlə, ittiham tərəfinin mövqeyindən belə çıxır ki, müvafiq dövlət qurumları tərəfindən leqallaşdırılmamış hər hansı müstəqil media təşəbbüsü avtomatik olaraq "cinayətkar" hesab olunur.

81. İstintaqın vicdansız niyyətlə aparıldığını göstərən bir sıra əlamətlər mövcuddur.

Birincisi, axtarışlar Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası ilə təmin edilən bir neçə hüququ pozan əməliyyat-axtarış tədbirləri çərçivəsində həyata keçirilmişdir.

İkincisi, bu axtarışlar zamanı aşkar edilmiş pulun müstəntiqlər tərəfindən yerləşdirilə biləcəyi barədə dəfələrlə ictimai məlumatlar yayılmışdır.

Üçüncüsü, bir neçə şahid məhkəmədə işgəncəyə məruz qaldıqlarını bildirmişdir.

Bundan əlavə, hadisələrin ümumi ardıcılığı göstərir ki, istintaq təqsirləndirilən şəxslərin hər hansı cinayət əməlindən irəli gəlməmiş, müstəqil media təşəbbüslərini sıradan çıxarmaq məqsədi daşmışdır.

82. İnsan hüquqlarının oxşar pozuntuları AİHM tərəfindən əvvəllər Azərbaycan məhkəmələri ilə bağlı bir sıra işlərdə, məsələn, İbrahimov və Məmmədov Azərbaycana qarşı işində də müəyyən edilmişdir.

83. Bundan əlavə, hazırkı repressiya 2022-ci ilin sonundan etibarən ölkədə müstəqil media orqanlarına və QHT-lərə qarşı həyata keçirilən, 2023-cü ilin noyabrında daha da güclənən genişmiqyaslı təzyiq kampaniyasının tərkib hissəsidir.

Bu dövrdə AbzasMedia və Kanal 13 fəaliyyətinə son qoyulmuş, daha sonra müstəqil jurnalistlərə qarşı bir sıra böhtan iddiaları qaldırılmışdır. Hökumətyönlü qəzetlər müstəqil medianı "Qərb agentləri" olmaqda ittiham edən məqalələr dərc etmişlər. İnsan hüquqları müdafiəçilərinə qarşı repressiv tədbirlər də güclənmişdir.

Nəhayət, bu təzyiqlər Üçüncü Respublika Platformasının artan populyarlığını, xüsusilə Toplum TV fəaliyyətə başladıqdan sonra qazandığı nüfuzu zəiflətmək məqsədi daşıyan ümumi strategiyaya uyğundur.

Bütün bunlar cinayət təqibinin siyasi motivlər daşıya biləcəyini təsdiqləyir.

Təqsirləndirilən şəxslər AŞPA-nın meyarlarına görə siyasi məhbus hesab edilə bilərmə?

84. AŞPA-nın 1900 (2012) sayılı Qətnaməsinə əsasən, azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslər "Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasında və ya digər beynəlxalq insan hüquqları müqavilələrində nəzərdə tutulan hüquqların pozulması nəticəsində, xüsusilə həmin müqavilələrdə sadalanan hüquqların həyata keçirilməsi çərçivəsində fikir və baxışlarını ifadə etdiklərinə görə" həbs edildikdə siyasi məhbus hesab oluna bilərlər.

85. Təqsirləndirilən şəxslərin siyasi məhbus hesab edilməsi üçün bir neçə əsas mövcuddur.

Birincisi, onlar AİHK-nın 10-cu və 11-ci maddələri ilə təmin olunan hüquqlarını həyata keçirmələri ilə əlaqədar həbs edilmişlər.

İkincisi, cinayət təqibi müstəqil vətəndaş cəmiyyətini sıradan çıxarmağa yönəlmiş siyasi məqsədlər güdür.

Üçüncüsü, məhkəmə araşdırmasının vicdansız niyyətlə aparıldığına inanmaq üçün çoxsaylı əsaslar mövcuddur.

Bundan əlavə, bu iş Azərbaycanda müstəqil media orqanlarına və QHT-lərə qarşı həyata keçirilən ümumi repressiya kampaniyasının tərkib hissəsidir.

86. Yuxarıda göstərilən faktlar əsasında "Toplum işi"nin siyasi məhbuslarla bağlı iş olduğu qənaətinə gəlmək olar. Təqsirləndirilən şəxslər söz və birləşmək azadlığı hüquqlarını həyata keçirmələri nəticəsində əhəmiyyətli dərəcədə azadlıqdan məhrum edilmişlər.

İşin siyasiləşdirilməsi strategiyası və məhkəmə araşdırması zamanı insan hüquqlarının pozulması da bu nəticəni dəstəkləyən əlavə arqumentlərdir.

87. Beləliklə, Demokratik Təşəbbüslər İnstitutu Azərbaycanda müstəqil medianın genişmiqyaslı repressiyaya məruz qalmasına diqqət çəkir və təqsirləndirilən şəxslərin dərhal həbsdən azad olunmasına çağırır.



Demokratik Təşəbbüslər Institutu

Praqa, Çexiya

Email: info@idi-aze.org

www.idi-aze.org